

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Första kammaren.

Nr 14.

Onsdagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Mina herrar! Enligt ett till mig för några få minuter sedan ingånget meddelande har ledamoten av denna kammare bankofullmäktigen Emil Kristensson i natt avlidit. Kammaren förlorar med herr Kristensson en intresserad och vaken ledamot, som med aldrig svikande ansvarskänsla och arbetsvilja följde med vad som här i riksdagen och dess utskott tilldrog sig. Jag kan som kamrat till herr Kristensson i andra kammaren och i statsutskottet, särskilt dess fjärde avdelning, och även här i denna kammare intyga, att jag icke ofta träffat en kamrat, som med större intresse, med verklig sig tillkämpad sakkunskap behandlat allt, vad som blev honom förelagt. Jag hörde av riksbankschefen nyligen uttalas det omdömet, att Kristensson med sällsamt intresse tog hand om och skötte de angelägenheter, som blevo anförtrodda honom i egenskap av bankofullmäktig. Jag tror, att vi alla äro ense om att vi med tacksamhet kunna minnas hans betydande insats i riksdagsarbetet och städse bevara honom i vänskaplig hågkomst.

Jag lyser med dessa ord frid över den bortgångne kammarkamratens minne.

Vidare yttrade herr **talmannen**: Efter samråd med talmannen i andra kammaren och efter överläggning i ämnet inom talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet vid påsktiden meddela kammaren, att sista arbetsplenium före påsk blir tisdagen den 24 mars, därvid dock intet kvällssammanträde kommer att äga rum. Sedermera komma endast bordläggningssplena att hållas, så vida icke något särskilt inträffar, som påkallar en annan anordning.

Torsdagen den 9 april klockan 1, i motsats till vad tidigare brukat ske, sammanträder riksdagen åter, och vid detta sammanträde komma gemensamma omröstningar att verkställas, om därtill förefinnes anledning.

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, angående godkännande av ett markbytesavtal mellan kronan och Göteborgs stad m. m.;

nr 111, angående uppförande av en vapenförrådsbyggnad för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 112, angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 115, angående dispositionen av återstående delar av förutvarande mötesplatsen Sannahed.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående ombildning av gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Västervik.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, med förslag till lag om tillägg till 54 § lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 91, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1931/1932 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner; samt

nr 97, angående arvodesförhöjning åt vissa extra ordinarie ämneslärare vid högre lärarinneseminariet, allmänna läroverk och statens folkskoleseminarier.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 100, med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag).

Herr Björnsson erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att motionstiden för motioner, som komma att väckas i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslagen), med hänsyn till ärendets omfattning måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från det propositionen avlämnats i kammaren.

Vad herr Björnsson sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 102, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 om straffregister.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 105, angående statsförvärv av Norra Södermanlands järnväg;

nr 109, angående anvisande av medel till gäldande av ersättning för belopp, som förskingrats av förre fjärdingsmannen Karl Hedvall m. m.;

nr 113, angående tillbyggnad till den av telegrafverket disponerade fastigheten nr 3 i kvarteret Fyrmörsaren i Stockholm; samt

nr 114, angående reglering av Ruda—Finsjö—Oskarshamns och Ruda—Älgshults järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.

Genom en den 12 december 1930 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 2, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk; och

2) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till verk av bildande konst.

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga två i utlåtandet införda förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen.

I förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk fanns upptagen en paragraf, betecknad 27 a §, vars första stycke var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Den, som enligt 24, 26 eller 27 § gjort sig förfallen till ansvar, gälde ock ersättning för förlust, lidande eller annat förfång, som tillskyndats målsäganden genom den brottsliga gärningen. *Ej må i något fall ersättningen understiga femton kronor.*

Den, som enligt 24, 26 eller 27 § gjort sig förfallen till ansvar, gälde ock ersättning för förlust, lidande eller annat förfång, som tillskyndats målsäganden genom den brottsliga gärningen.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Forssell*, som anförde:

»Med hänsyn till den stora praktiska innebörden av ett stadgande om ett visst minimibelopp, vartill målsägare tillskyndad förlust skall uppskattas, — ett dylikt stadgande är synnerligen ofta ägnat att i båda parternas intresse onödiggöra en vidlyftig och dyrbar utredning — hemställer jag, att de av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen måtte i oförändrat skick godkännas.»

2) av herrar *Larson* i Lerdala och *Bergström* i Bäckland, vilka instämt i herr *Forssells* yrkande.

Herr statsrådet **Gärde**: Herr talman! Varför jag begärt ordet i denna fråga är icke för att anmäla något missnöje i stort sett med utskottets behandling av detta ärende. Tvärtom vill jag å deras vägnar, som närmast beröras av denna lagstiftning, författarna, tonsättarna och övriga konstnärer, uttala min tacksamhet för den förståelse för deras berättigade intressen, som utskottet ådagalagt vid behandlingen av ärendet.

Det är också endast i en punkt, som utskottet funnit sig böra föreslå en förändring av propositionen, och det är beträffande § 27 a. Denna § behandlar frågan om skadestånd vid överträdelse av lagens bestämmelser, och i detta hänseende innehåller den, att den skyldige har att utgiva ersättning för förlust, lidande eller annat förfång, som tillskyndats målsäganden genom den brottsliga gärningen.

Kungl. Maj:ts proposition innehåller därtill det stadgandet, att icke i något fall ersättningen må understiga 15 kronor. Denna bestämmelse återfinnes emellertid icke i utskottets förslag.

Utskottet har alltså ansett, att man icke bort ingå på någon reglering av skadeståndets minimibelopp. Bestämmelsen i fråga har upptagits från det förslag, som år 1929 avgavs av särskilt tillkallade sakkunniga, presidenten friherre Marks von Würtemberg och hovrättsrådet H. J. Himmelstrand.

Såsom motiv för upptagande av denna bestämmelse — den hade i 1929 års sakkunnigförslag en mot propositionen avvikande lydelse, i det att skadeståndets minimibelopp satts till 25 kronor — anförde de sakkunniga följande:

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.
(Forts.)

»I enlighet med därom från författar- och tonsättarkretsar framförd önskan, har i paragrafen införts stadganden om en minimiersättning. En bestämmelse i sådan riktning — vartill motsvarighet förekom i 1877 års lag — torde i själva verket vara av nöden för domstolarnas vägledning i ett ämne, där en rent subjektiv värdesättning eljest skulle kunna leda till tämligen ojämn rättstillämpning, varigenom det av lagstiftningen åsyftade rättsskyddet måhända ofta nog skulle bli illusoriskt.»

I det förslag, som remitterades till lagrådet, upptog min företrädare såsom departementschef detta stadgande. Inom lagrådet uttalades emellertid en uppfattning, som gick i den riktningen, att en sådan bestämmelse icke vore erforderlig. En ledamot av lagrådet ansåg, att med den fria bevisprövning, som domstolarna tillämpade i skadestandsfrågor, en sådan bestämmelse icke längre hade någon uppgift att fylla. Tre andra ledamöter av lagrådet ansågo, att den vägledning för domstolarna, som denna bestämmelse ansetts kunna lämna, icke kunde skattas alltför högt och att bestämmelsen därför ur denna synpunkt vore obehövlig.

Sedan lagrådets yttrande avgivits, inkom till departementet en skrivelse från föreningen Svenska tonsättare, i vilken skrivelse uttalades en rakt motsatt uppfattning mot den, som lagrådet givit uttryck åt. De ansågo tvärtom, att bestämmelsen vore av största betydelse för tillvaratagande särskilt av tonsättarnas intressen och såsom ett rättesnöre för domstolarnas skadevärdering. Föreningen anför i detta hänseende:

»Det har nämligen visat sig, att underrätter i såväl Stockholm som landsorten utdömt så låga ersättningar för exempelvis utförandet av mindre *orkesterverk* som fem (5) kronor per gång, och under rättsförhandlingar hava så låga ersättningar för liknande verk som 25 öre (!) diskuterats... Av vad som sagts torde otvetydigt framgå den utomordentliga praktiska betydelse, som ett fastslående av ett 25 kronors minimum skulle ha såsom rättesnöre för domstolarna. Vid frivillig uppgörelse om upplåtande av här avsedda rättigheter må ju överenskommelse träffas om huru låga ersättningsbelopp som helst. Dessa böra dock icke vara normerande för sådana ersättningar, som utdömas av domstol, ty begås en lagöverträdelse och kan uppgörelse i godo ej vinnas, böra rimligtvis ersättningsbeloppen vara så tilltagna, att upphovsmännen ej kunna påräkna en säker ekonomisk förlust, då de med lagens hjälp söka utkräva ersättning för sitt arbete. I 1877 års lag återfinnes ju dessutom den nu föreslagna minimibestämmelsen, och i exempelvis den amerikanska copy-rightlagen stadgas ersättningsbelopp i motsvarande fall från 100—10 dollars. Styrelsen hemställer, att nämnda bestämmelse om minimiersättning av 25 kronor måtte kvarstå.»

Då jag såsom departementschef hade att överväga detta ärende, insåg jag mer än väl, att vissa principiella betänkligheter mötte mot att upptaga i lagen en dylik reglering av skadeståndets minimibelopp. Men principer äro ju icke alltid allena saliggörande, de täcka icke alla förekommande fall, och om ett praktiskt behov gör sig gällande, torde en avvikelse från principen ofta vara väl försvarlig. Jag hade också i detta fall min företrädares i ämbetet goda omdöme att lita till, och jag ansåg därför, att bestämmelsen just med hänsyn till dess praktiska betydelse borde återinföras, men jag jämkade beloppet ned till 15 kronor.

Lagutskottet har nu anslutit sig till lagrådets uppfattning och funnit tillräckliga skäl icke föreligga för upptagande av en dylik bestämmelse i lagen. Utskottets uttalande i denna punkt är emellertid icke enhälligt. Tre ledamöter hava reserverat sig och därvid framhållit den stora praktiska innebörden av ett stadgande om ett visst minimibelopp, vartill målsägande tillskyndad förlust skall uppskattas. Och vidare framhålles, att ett dylikt stadgande vore

synnerligen ofta ägnat att i båda parternas intresse onödiggöra en vidlyftig och dyrbar utredning.

Jag kan icke neka till, att jag fortfarande i detta fall finner, att de praktiska skälen överväga de principiella betänkligheterna. Särskilt i fråga om musikaliska verk erbjuder det ofta stora svårigheter för målsäganden att förebringa bindande utredning eller överhuvud taget några som helst bevis angående skadeståndsbeloppets storlek, och en sådan bestämmelse i lagen torde därför ofta vara ägnad att rentav förebygga rättegångar. I de fall, då ett instämmande till domstol likväl ägde rum, torde, åtminstone då målsäganden själv skulle åtnöjas med ett skadestånd av 15 kronor, från hans sida ingen utredning förebibras, utar målet skulle komma att avgöras vid dess första handläggning. Därest utredning måste förebibras, torde det leda till uppskov med målet och föranleda ökade kostnader för parterna och ökade besvär för domstolen.

Jag tror därför, att det såväl i domstolarnas intresse med hänsyn till att domstolarnas tid icke onödigtvis tages i anspråk, som ock i parternas och icke minst i den tilltalades intresse är av vikt att en dylik bestämmelse införes. Därigenom onödiggöres en del rättegångar, de rättegångar, som anställas, komma att förkortas och onödiga kostnader undvikas. I vissa utländska lagstiftningar har man också behjärtat detta syfte. I Nordamerikas förenta stater och, såsom det uppgivits för mig, i Tjeckoslovakien finnes en motsvarande bestämmelse införd i dessa länders lagar.

I detta sammanhang vill jag tillägga, att det icke här är fråga om att tillskapa eller skydda en arbetsfri inkomst. Tonsättare leva ofta sitt liv under synnerligen bekymmersamma förhållanden, och om någonsin det bärande i äganderättens idé, att arbetets frukter skall njutas av den som arbetar, framträder särskilt starkt, så tror jag, att det är just i detta fall.

Väl måste man säga, att denna fråga är av ringa räckvidd, om man ser den ur rent juridisk synpunkt, men för dem, som beröras av denna lag, torde det vara på annat sätt, såsom ock blivit uttryckligen betonat. Inom författar- och konstnärskretsar anses det allmänt, att en sådan bestämmelse, varom det här är fråga, skulle bli en värdefull hjälp för skyddande av deras intressen.

Ja, herr talman, jag har för kammaren velat framhålla dessa synpunkter, på det att de må komma under kammarens övervägande, till den kraft och verkan det nu må hava.

Herr Forssell: Herr talman! Efter det anförande, som statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss hållit, kan jag nöja mig med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som går ut på, att Kungl. Maj:ts förslag måtte i oförändrat skick godkännas.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag tror, att Sveriges författare och tonsättare kunna vara regeringen och även utskottet mycket tacksamma för den välvilliga behandling, som ägnats detta ärende. Det är här fråga om en lag, som kommer att bli av en utomordentlig vikt och betydelse för skyddande av intressen och rättigheter, som tidigare varit synnerligen illa tillgodosedda. Det är naturligtvis därför med en viss tvekan, som man på en punkt går emot utskottet, men just i denna punkt är det av den största vikt, att den enhetlighet, som präglar propositionen, icke blir söndertrasad genom utskottets ändringsförslag.

Visserligen kan det synas vara av mindre vikt, om man inför en minimigräns, men det är säkerligen av ganska stor betydelse, att det icke gives möjlighet till olika tolkningar och olika praxis och framför allt att det icke gives möjlighet att utdöma så låga skadestånd, att de icke ha någon betydelse. Det skulle kunna anföras många exempel på huru rättslösa författare och konstnärer skulle

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.

(Forts.)

bli, om de icke skulle få en bestämmelse sådan som här är av Kungl. Maj:ts föreslagen.

Jag vill icke ingå på några detaljer, när i det stora hela utskottet ställt sig mycket välvilligt och det icke skulle tjäna mycket till att taga upp en debatt om en sak, som ju endast de närmast intresserade överhuvud kunna riktigt känna till och ha intresse av. Den motivering, som herr statsrådet framlagt, synes mig också vara så klar och bindande, att man kan ha rätt att hänvisa till den. För Sveriges författare och deras sammanslutningar är det av största vikt att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts proposition, och jag ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herr *Österström*.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att det är ganska sällsynt att en lag av den svåra, invecklade och ömtåliga beskaffenhet, som denna lag är, under utskottsbehandlingen har visat sig kunna bestå provet i allt väsentligt. Herrarna se av utskottets betänkande, att utskottet har tillstyrkt propositionen utom i en enda punkt, nämligen den, som vi nu tala om. Att ärendet ligger så väl till beror i främsta rummet på den sakkunskap och det intresse, som de tillsatta utredningsmännen visat sig äga och vidare på den omsorg, vilken de båda justitieministrar, som handlagt detta ärende, ägnat det samma.

Vad nu propositionen beträffar skall jag först nämna ett par ord, som kammarens jurister naturligtvis komma att tycka vara alldeles överflödiga, men under samtal, som jag haft med icke lagkunniga personer, har jag märkt, att det råder ett slags förvirring i uppfattningen angående skillnaden mellan böter och skadestånd. Flera av dem, med vilka jag talat, ha trott, att det här vore fråga om ett slags straff, men det är det icke alls. Det är endast fråga om en ersättning, som skall utgå, när ett brott mot lagen är begånget. Jag vill erinra om, att även i 1877 års lag fanns en bestämmelse om ett minsta skadeståndsbelopp, men med den skillnaden, att minimibeloppet då var 50 kronor, alltså väsentligt högre än det belopp, som nu föreslås, allra helst när man besinnar skillnaden i penningvärdet då och nu. Så gick det några år, och år 1894, vill jag minnas att det var, nedsattes minimibeloppet till 25 kronor.

När den stora revisionen av ifrågavarande lag företogs år 1919, ströks det emellertid helt och hållet bort. Då togs denna minimibestämmelse bort, och nu vill man införa den igen. Det var först fråga om 25 kronor, men herr justitieministern har, såsom redan nämnts, nedsatt beloppet till 15 kronor.

Läser man herr justitieministerns motivering till propositionen, så får man det intrycket, att han icke med någon större entusiasm föreslagit denna minimibestämmelse, fastän jag tycker, att hans anförande här i dag vittnar om, att han har en mycket varm förståelse för denna sak. Jag vill icke säga, att vi inom utskottet saknat förståelse, men det har dock burit oss emot att tillstyrka återinförande av en bestämmelse om ett minimibelopp. Jag tycker, att det strider mot hela det moderna tillvägagångssättet med fri bevisprövning att på det sättet binda en domstol. När 1877 års lag tillkom, rådde en sträng uppfattning inom domstolarna angående prövning av skadestånd. Ofta utlätto sig domstolarna så, att när skadan icke var tillförlitligen utredd, så blev det ingen ersättning.

Sedan dess har emellertid en friare uppfattning gjort sig gällande inom domstolarna. Man dömer nu mycket ofta ut skadestånd paa skon, såsom dansken säger, och domstolarna bestämma det belopp de finna skäligt. Jag tycker därför, att det är litet underligt med detta minimibelopp och för min del har jag icke kunnat förlika mig därmed.

Vad beträffar förhållandena i utlandet, som herr justitieministern erinrade om, så är det, så vitt jag minnes, icke mer än 2 länder, där en liknande bestämmelse gäller, nämligen Amerikas Förenta stater och Tjeckoslovakien, men vad det sistnämnda landet beträffar, så beror det på särskilda omständigheter med avseende å det licenssystem, som de ha där.

Nu kan jag icke heller blunda för, att införandet av en sådan här undantagsbestämmelse kan väcka liknande anspråk även på andra rättslivets områden, och för min del är jag icke benägen att räcka ett finger för att få en dylik bestämmelse återinförd, sedan vi borttagit densamma år 1919. Då också samtliga lagrådets ledamöter varit mot saken, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bissmark: Herr talman! Då jag på sin tid anslöt mig till tanken på att sätta ett minimibelopp för detta skadestånd, så berodde det huvudsakligen på den omständigheten, att jag fann, att käranden i en rättegång av denna beskaffenhet är försatt i ett ytterst prekärt läge. Det är nämligen så, att om det skall åstadkommas en utredning om skadestånd, så erfordras ett uppbåd av sakkunniga för att domstolen skall få en vägledande orientering. Käranden befinner sig alltså i den situationen, att med risk att inte få sina kostnader ersatta av motparten åsamka sig själv mycket dryga utgifter.

Jag tänker mig därför, att om man fixerade ett minimiskadeståndsbelopp, skulle käranden i många fall resonera som så: Ja, min förlust motsvarar kanske femtio kronor, men om ett minimibelopp är angivet i lagen, så lönar det sig inte för mig att göra gällande detta krav, utan jag nöjer mig med vad lagen ger mig. Å andra sidan befinner sig svaranden i precis samma ställning. Han säger: Ja, visserligen skulle jag egentligen inte betala mer än fem kronor, men det blir för dyrt för mig att riskera pengar på en motutredning på denna punkt, så osäkra som förhållandena ligga till här i fråga om beskaffenheten av den utredning, som måste åstadkommas. — Som herrarna nogsamt förstå, är det ganska prekärt att åstadkomma en utredning om vad skadeståndet för uppförande av t. ex. ett orkesterverk bör utgöra. Ofta nog tror jag det är uteslutet för den rent lokala sakkunskapen att här fälla utslag. Man får lov att ha en utredning om vad som bör betalas för uppförande av dylika saker o. s. v.

Även svaranden kan sålunda i många fall hava nytta av minibestämmelsen.

Det är dessa synpunkter, som gjort, att jag för min del anslutit mig till bestämmandet av ett minimum för skadeståndet. Jag trodde det skulle verka praktiskt välgörande åt båda håll. Jag medger villigt, att det är en förbättring, att beloppet nedsatts från 25 till 15 kronor, just med hänsyn till att de skadestånd, som numera kunna tänkas utgå, ofta hålla sig på ganska låg nivå. Jag ansluter mig till herr justitieministerns uttalande här och yrkar bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Alla de talare, som här ha uppträtt mot utskottets förslag och till förmån för reservationen, ha i sina anföranden givit uttryck åt den tanken, som har varit gemensam för oss alla, nämligen att vi borde värna om författarnas och tonsättarnas intressen på ett bättre sätt, än som förr i världen varit möjligt. När vidare till förmån för reservationen anföras ömmande synpunkter, så vill jag bara säga, att de ha härvidlag ingen betydelse, ty den lilla detalj, som föreligger, beröres i själva verket ej av denna hänsyn till författarnas bästa, utan deras bästa är iakttaget just genom själva lagen och utskottets hemställan. Jag tror därför inte det har fog för sig att vädja till några varmare känslor för att gå på reservationen. När likaså herr justitieministern säger i sitt anförande, att det bör vara en regel, som vi skola hålla på, att arbetets frukter skola tillkomma dem, som

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikalska verk m. m.

(Forts.)

Ang. änd-
ringar i lagen
om rätt till
litterära och
musikaliska
verk m. m.
(Forts.)

arbeta — och i synnerhet dem, som arbeta på detta område — då är det en grundsats, som varit avgörande för hela utskottsbehandlingen av ärendet.

För att i korthet visa, till vilken grad förslaget tillgodoser författarnas intressen, skall jag ta mig friheten påpeka ett par punkter i själva förslaget. Det står här i inledningen i den omdebatterade paragrafen, att ansvars- och skadeståndsskyldighet inträder för vissa personer: det gäller då bl. a. sådana, som i strid mot denna lag föredraga eller uppföra ett verk av mer betydande omfattning. Den, som gör sig skyldig till ett dylikt felaktigt förfarande, ådrar sig först och främst ansvar till böter från och med fem till och med tvåtusen kronor. Dessutom underkastas han skyldighet att erlägga skadestånd, först och främst för den förlust, som författaren eller tonsättaren möjligen har lidit, men vidare skall han ge ersättning för lidande, som författaren eller tonsättaren genom den andres felaktiga förfarande har utstått, och ytterligare skall han ge skadestånd för varje annat förfång, som möjligen kunnat tillfogas författaren eller tonsättaren. Det är sålunda ett i mycket hög kant tilltaget skadestånd, som lagen på detta sätt tillerkänner en författare eller tonsättare.

I allt detta, som jag nu talat om, äro vi ense. Nu gäller hela striden, huruvida detta skadestånd skall kunna bestämmas till ett minimum av femton kronor i varje särskilt fall. Utskottets ärade ordförande har redan påpekat, att medan riksdagen förut har ansett det olämpligt att sätta ett minimum, så vill man nu åter införa ett sådant. Om detta fastställande av ett minimum säger en av lagrådets medlemmar, att »bestämmelsen om ett minimum för skadeståndet av tjugufem kronor lärer med hänsyn till domstolarnas nyssberörda fria prövning vara obehövlig och snarast ägnad att förrycka uppskattningen». Bestämmelsen skulle sålunda inte tjäna det eftersträfvade syftet, utan snarare ett motsatt syfte. En annan ledamot av lagrådet säger, att »med den fria prövning i fråga om skadestånds belopp, som de svenska domstolarna numera tillämpa, torde ej behöva befaras, att icke full gottgörelse kommer att tilläggas författaren». Bestämmelsen om ett minimum är således enligt lagrådets mening, vilken för övrigt vitsordats ganska allmänt inom utskottet, icke blott obehövlig, utan ägnad att förrycka hela domstolens prövning av ärendet. Vi tro därför, att det för tonsättarens och författarens egen skull är bäst och lämpligast, om lagförslaget antages i den form, som utskottet velat föreslå, och jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

Greve Spens: Inom utskottet hyste jag nog till en början tvekan i denna fråga, men jag övervann mina betänkligheter och tillstyrkte på de av lagrådet anförda skäl, att bestämmelsen om ett minimiskadestånd skulle utgå ur lagförslaget. Herr statsrådet säger enligt statsrådsprotokollet så sent som den 12 december i fjol, då propositionen beslutades, att han haft betänkligheter, men att han låtit betänkligheterna falla och upptagit minimiskadestånd i propositionen. Han anförde som skäl härför, att det vore förenat med stora svårigheter att visa, om och i vad mån skada uppkommit, och att dessa svårigheter i sin ordning lätteligen kunde leda till att det åsyftade rättsskyddet bleve mer eller mindre illusoriskt. Dessutom hade statsrådet tagit intryck av vad från författare- och tonsättarekretsar anförts i ärendet. Jag tycker emellertid, att såväl herr statsrådet som herr Bismark skulle kunna medge, att denna fråga åtminstone är tveksam, och anses den tveksam, synes det mig, att man bör tillämpa den gyllene regeln att i tvivelaktiga fall icke handla, d. v. s. här icke lagstifta och upptaga en bestämmelse, som år 1919 utmönstrades ur vår nu gällande lag. Enligt de tidigare bestämmelserna om ett minimiskadestånd var detta betydligt högre, än det som nu föreslagits. Det var ursprungligen femtio kronor och blev sedermera sänkt till tjugofem kronor. Då framställningen från svenska tonsättareföreningen om återupptagande av

ett minimiskadestånd ingavs till regeringen, så var det icke ifrågasatt, att skadeståndet skulle sättas lägre än till tjugofem kronor. Det är väl ganska sällsynt, att ett så lågt skadestånd som det nu föreslagna eller femton kronor utdömes av en domstol. Vi hörde ju nyss, att det har förekommit, särskilt vid Stockholms rådhusrätt, men det är väl rena undantagsfall. Det kan ju hända, att om tonsättarna vetat, att skadeståndet skulle sättas så lågt som till femton kronor, så hade de inte så ivrigt påyrkat minimiskadeståndets återinförande i lagen.

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttrycka min glädje över att detta lagförslag nu föreligger i sådant skick, att inte någon väsentlig invändning kan göras mot detsamma. Jag gör det med så mycket större glädje som jag hörde till dem, som härom året gjorde mycket skarpa invändningar mot den form, i vilken dessa bestämmelser då framlades. Det var särskilt de bestämmelser, som rörde rätten till uppläsning, dessa invändningar gällde. Vi voro många, som fruktade, att dessa stadganden, i den form de då hade föreslagits, skulle leda till förfång för viktiga folkbildningsändamål. Dessa risker ha nu, såvitt jag förstår, alldeles eliminerats av den ingående och försiktiga formulering, som har givits åt det ifrågavarande momentet i § 10. Jag skall därför inte längre uppehålla mig vid den saken.

Diskussionen har denna gång kommit att röra sig om en, såvitt jag kan se, betydligt mindre väsentlig detalj — frågan om, huruvida ett fast minimibelopp alltid skall vara bestämt. Jag får säga, att jag såsom lekman har haft ganska svårt att fatta ståndpunkt till den saken. Å ena sidan ha rent principiella invändningar framförts av utskottsordföranden och andra talare, men å andra sidan kan jag inte låta bli att tycka, att de praktiska synpunkterna tala för den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden. Särskilt det anförande, som hölls av herr Klefbeck, där han påpekade, att ersättning skulle utgå inte bara för av författare och tonsättare liden förlust utan även för honom åsamkat lidande och annat förfång, synes mig styrka betänkligheterna mot att i varje särskilt fall behöva anordna en utredning, huruvida beloppet skall sättas till två eller fem eller tio eller femton kronor. Den ekonomiska förlusten kan kanske vara lättare att taxera, men att i kronor och ören taxera det lidande, som en känslig författarsjäl kan råka ut för på grund av illegitimt utnyttjande av hans rättigheter — det är en sak, som åtminstone jag inte gärna skulle vilja åtaga mig.

Jag tror, att man här kommer ifrån en hel del praktiska svårigheter genom att ta den juridiskt kanske mindre tilltalande men ur dessa andra synpunkter enligt min mening lämpligare formulering, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det var ett litet missförstånd, som den siste ärade talaren gjorde sig skyldig till. Han ville nämligen gentemot mig göra gällande, att det skulle vara ett så svårt uppdrag för en domare att göra utredning om det skadestånd, som borde utdömas på grund av lidande eller annat förfång. Men då vill jag bara säga, att den svårigheten får väl domaren gå igenom nästan lika mycket enligt Kungl. Maj:ts förslag, ty det är inte meningen, att femton kronor skola avdömas utan vidare. Enligt Kungl. Maj:ts förslag är detta belopp endast ett minimum. Skälighetsprövningen får komma sedan, så svårigheten blir nog ungefär densamma.

Herr Schlyter: Herr talman! Då jag kommer att rösta för Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt, så är det huvudsakligen på det skäl, som anföres

Ang. ändringar i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.
(Forts.)

av herr Forssell i hans reservation, då han säger, att »ett dylikt stadgande är synnerligen ofta ägnat att i båda parternas intresse onödiggöra en vidlyftig och dyrbar utredning». Det torde vara så gott som undantagslöst, att ifall parterna i en skadestandsprocess äro oense om skadeståndets storlek, så blir det uppskov i målet för utredning angående den saken; och ett enda uppskov i ett hur obetydligt mål som helst kommer att vålla båda parterna väsentligt större kostnader än det minimibelopp av femton kronor, som här föreslås. Jag tror därför, att parterna ur praktisk synpunkt vinna på en dylik bestämmelse. Skulle domstolen i något enstaka fall finna, att femton kronor är ett skadestånd i överkant, så har ju domstolen möjlighet att åstadkomma en bättre avvägning av hela den ekonomiska reaktion, som träffar svaranden på grund av hans förseelse, genom att i stället sänka litet på bötesbeloppet. När vi röra oss med så obetydliga belopp som här, herr talman, tror jag, att det är klokt att följa de praktiska synpunkterna och icke av rent teoretiska skäl draga sig för en legal reglering av skadestandsbeloppets storlek, även om detta strider mot vad som eljest är vanligt i lagstiftningen.

I detta anförande instämde herrar *Sandler*, *Bjurström* och *Vennerström*.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad första lagutskottet i sitt utlåtande nr 4 hemställt, såvitt det skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifaller denna framställning oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 101, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m.;

nr 107, angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader;

nr 108, angående försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken;

nr 116, angående pensionsålder för chefen för arméns underofficersskola samt för musikdirektörer vid armén och marinen;

nr 117, angående ändrad pensionsålder för vissa beställningshavare vid marinläkarkåren;

nr 118, angående bidrag till nybyggnad för Stockholms vanförestalt m. m.; samt

nr 119, angående anslag till försöksverksamhet beträffande för- och eftervård vid barnsbörd.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion med förslag till lag angående slakt av husdjur, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ny rangerspårgrupp m. m. i Malmö jämte en i ämnet väckt motion. *Anslag till ny rangerspårgrupp m. m. i Malmö.*

Uti den till riksdagen den 3 januari 1931 avlätna proposition (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1931/1932 hade Kungl. Maj:t i avseende å statens järnvägar föreslagit riksdagen att till ny rangerspårgrupp m. m. i Malmö för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

I förevarande sammanhang hade i en av herr *K. von Geijer* inom första kammaren väckt motion, nr 30, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning

1:o angående den kostnad, som, utöver vad redan å Malmö C nedlagts, kunde beräknas under närmaste tioårsperiod uppstå för vidare utbyggnad av stationen, under förutsättning att all den trafik till och från utlandet över Trälleborg, som nu berörde stationen, fortfarande komme att belasta denna, samt att nämnda trafik ökades i samma omfattning som under sistförflutna tioårsperioden;

2:o huruvida, under samma förutsättningar, det ansåges behöfligt, att anläggning skedde av dubbelspår å linjen Malmö—Trälleborg och av ytterligare ett spår norrut från Malmö å Västkustbanan;

3:o angående kostnaderna för sådana spåranläggningar;

4:o angående bangårdsförhållandena å Trälleborg F samt huruvida och till vilken kostnad om- och tillbyggnad där måste ske under samma förutsättningar, som i mom. 1:o sagts;

5:o angående kostnaderna för statsinlösen och införlivande med statens järnvägar av Lund—Trälleborgs, Lund—Kävlinge, Landskrona—Kävlinge järnvägar samt dessa järnvägars försättande i sådant skick, att därå kunde avledas del av utlandstrafiken över Trälleborg, som ginge till och från orter i mellersta och norra Sverige, Norge och Finland; samt

6:o angående de driftekonomiska, järnvägstekniska, trafiktekniska eller andra skäl, som talade emot avledande från Malmö C av nämnda eller annan del av utlandstrafiken över Trälleborg.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte till ny rangerspårgrupp m. m. i Malmö för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor;

b) att den av herr von Geijer i ämnet väckta motionen I: 30 ej måtte av riksdagen bifallas.

Anslag till ny rangerspår-grupp m. m. i Malmö. Herr von Geijer: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord angående en motion, som jag väckt i detta ärende. Så mycket mera som jag finner, att statsutskottet i min motion inlagt mer än vad jag egentligen själv med densamma avsett.

(Forts.)

Som herrarna behagade finna, är motionen anknuten till Kungl. Maj:ts begäran om anslag till spåranläggningar vid Malmö centralstation. I denna del säger statsutskottet, att dessa spåranläggningar, oavsett de önskemål, som äro framställda i motionen, ändock skulle vara behöfliga, och de besparingar, som skulle vinnas, därest de synpunkter, som framhållas i motionen, bleve beaktade, äro så pass ringa, att de ekonomiskt icke spela någon roll. Jag har ingen anledning att rikta någon som helst anmärkning mot det sakförhållande, som statsutskottet därvidlag anfört, ej heller mot den logiska slutsats utskottet därav dragit. Emellertid vill jag framhålla, att det är icke allenast spåranläggningen som sådan min motion pekar på, utan jag äsyftar förhållandena vid Malmö centralbangård överhuvud. En liten rekapitulation är i detta sammanhang nödvändig för att herrarna skola förstå mina synpunkter. Jag skall göra den mycket kort.

År 1912 uppgjordes ett förslag till ordnande av bangårdsförhållandena i Malmö. Förslaget omfattade bangårdsbyggnader, lokstallar och spåranläggningar. Kostnaderna slutade på cirka 6 miljoner kronor, vilket belopp riksdagen beviljade år 1913. Detta förslag kallas för 1912 års förslag. Avsikten var att utföra detsamma så, att arbetena vore avslutade 1920. Emellertid befanns det under kristiden, att en omräkning av kostnaderna var alldeles nödvändig, och det visade sig då, att enbart *ökningen* skulle uppgå till 8 miljoner kronor, vilket nödvändiggjorde en omarbetning av förslaget. Det nya förslaget kallas 1920 års provisoriska förslag. Enligt detta ställdes vissa mycket viktiga anläggningar på framtiden, bl. a. både lokstallarna och själva stationsbyggnaderna. Jag anser sålunda, att det kan sägas, att epitetet »provisoriskt», som var fäst vid detta förslag, fortfarande gäller, och att det icke är allenast spåranordningar, som erfordras. Jag ber herrarna emellertid beakta, att det förslag, som jag har framlagt, endast gått ut på frågan om en utredning. Det har dock en vidsträcktare karaktär än detta. I tidningarna har gång på gång framskymtat, att tanken varit uppe på att anlägga dubbelspår mellan Malmö och Trälleborgs ångfärjestation för att möta den ökade trafiken. Jag vet, att kungl. järnvägsstyrelsen med bestämdhet anser, att denna fråga *för närvarande* absolut icke är aktuell. Därom vill jag ingenting säga, men förmodligen kommer den frågan upp en gång, kanske snart nog. Jag vill i detta hänseende blott peka på den utveckling, som trafiken över Trälleborg från kontinenten faktiskt undergått. Den finnes belyst i motionen med statistiska siffror — för att icke trötta skall jag underlåta att citera dem. Jag vill dock säga, att sedan 1920 har trafiken överhuvud taget i runt tal fördubblats; på vissa områden har den icke hunnit upp till det dubbla, på andra områden däremot — exempelvis i fråga om tontalet vagnslastgods, som ökat från 64,000 till 226,000 — har den mer än tredubblats. Man har all anledning antaga, att denna ökning skall fortsätta. Jag vill också erinra om en annan sak, nämligen om den av landshövding Lübeck en gång väckta frågan om undersökning av möjligheterna att anlägga en djuphamn vid södra Östersjön. Vad den planen angår kan jag våga påståendet, att efter den ombyggnad av Trälleborgs hamn, som under de senare åren skett, fyller denna hamn alla berättigade anspråk, som man kan ställa på en dylik djuphamn.

Det är även andra förhållanden, som torde härvidlag betinga en utredning, nämligen de mindre goda bangårdsförhållandena i Trälleborg. I denna stad finnes dels en ångfärjestation och dels en centralstation, vilken senare tillhör Trälleborg—Lund—Kävlinge järnväg. Till centralstationens bangård inlöpa

spåren från fyra järnvägar liksom i en trätt. Ångfärjestationen ligger på grund av geografiska skäl söder om centralstationen. Trafiken till och från ångfärjestationen måste passera alla övriga inlöpande järnvägarnas spår — och passera dem *i plan* — vilket i och för sig är fullständigt förkastligt och strängt taget icke tillåtet vid järnvägstrafik. Men här är intet annat att göra, och därför är och förblir centralstationen för trafiksäkerheten synnerligen farlig. Mig veterligen är det i övrigt endast i Öxnered som dylikt inträffar, att tågen på ingående — vilket innebär den största faran — passera tvärs över andra trafikspår. Dessa nu anförda omständigheter medföra, att man ovillkorligen måste vidtaga anordningar så att ledningen av centralstationen på ett eller annat sätt kommer att ligga hos statens järnvägar. Endast därigenom kan trafiksäkerheten i erforderlig grad förbättras.

*Anslag till ny
rangerspår-
grupp m. m. i
Malmö.
(Forts.)*

Jag sade, att jag tänkt mig ett visst program vid planens utformande. Jag vill erinra om att dåvarande civilministern statsrådet Schotte på sin tid satte i gång en utredning angående inlösen i större skala för statens räkning av viktiga järnvägar. Den för denna utredning tillsatta kommittén har för längesedan upphört med arbetet, men den princip, som därvidlag lades till grund, tror jag i viss mån äger betydelse, nämligen att om en järnväg utgör en viktig trafikled i och för sig, bör det undersökas, huruvida icke staten bör övertaga densamma. I detta sammanhang vill jag erinra om att då staten för en del år sedan inlöste västkustbanan från Malmö till Göteborg, inlöste staten samtidigt en enskild bibana från Landskrona till en station på västkustbanan.

Vidare föreligga billighetsskäl, som tala för att Trälleborg—Lund—Kävlinge järnväg bör av staten inlösas. Denna järnväg är, kan man säga, byggd huvudsakligen för transitotrafik. Detta framgår tydligt såväl av den koncession, varigenom järnvägen medgavs, som av den ansökning, vilken låg till grund för koncessionen; och en blick på kartan anger också genast, att så är förhållandet. Nu befinner sig ifrågavarande järnväg i ett synnerligen prekärt läge, därför att statens kontinentalbana korsar järnvägen både i Lund och Kävlinge. Denna omständighet och gällande samtrafiksregler medföra, att ehuru järnvägen avsågs huvudsakligen för transitotrafik, berövas den all frakt av transitogods. Den är byggd för detta ändamål, men ändamålet kan inte vinna tillämpning. Transitogodset går järnvägen förbi, något som förr eller senare måste bringa denna järnväg i en ändå mera prekär situation än den för närvarande intager. Jag vågar dock påstå att banan ekonomiskt sett skötes så väl som det är möjligt och att den är god och välbyggd. I statens hand skulle räntabiliteten komma att bli en helt annan, då med statens övertagande av järnvägen de olägenheter skulle bortfalla, vilka nu sammanhånga med att trafiken går densamma förbi. I statens hand skulle — det är min fasta övertygelse — järnvägen visa sig bliva fullt räntabel. En undersökning av förhållandena skulle under alla förhållanden ej vara ur vägen.

Jag nämnde också något om det ifrågasatta dubbelspåret mellan Malmö och Trälleborg. Min tanke har varit, att järnvägen Trälleborg—Lund—Kävlinge skulle kunna i viss mån ersätta ett dubbelspår på sträckan Malmö—Trälleborg för att ej säga till Kävlinge. Avståndet mellan Trälleborg och Kävlinge är mellan 5 och 6 mil, men de båda järnvägarna gå ingenstades på så mycket som 2 mils avstånd från varandra. De löpa fullt parallellt, och det är givet, att den enskilda banan skulle kunna användas som dubbelspår till nuvarande statsbanan. Jag vill erinra om, att när statsbanan Stockholm—Nyköping—Aby—Norrköping för ett tiotal år sedan tillkom, var det just med tanke på att densamma skulle kunna ersätta dubbelspår på sträckan Järna—Katrineholm—Norrköping. Den sträcka, det då gällde, var emellertid flerdubbelt längre och avståndet mellan de båda järnvägslinjerna, av vilka den sist byggda skulle kunna ersätta ett dubbelspår på den äldre linjen, också mycket större

Anslag till ny
rangerspår-
grupp m. m. i
Malmö.
(Forts.)

än i förevarande fall. Ett dubbelspår Malmö—Trälleborg måste i dessa städer dragas genom bebyggda kvarter i Trälleborg, och en expropriation av erforderlig mark skulle medföra utomordentligt höga kostnader. Jag har ansett, att dessa omständigheter plus vad jag redan i någon mån berört, nämligen att bangårdsförhållandena i Trälleborg förr eller senare måste betinga kontinentalbanans framdragande på en viadukt med därav föranledda dryga kostnader, innebure så stora olägenheter, att man för att undgå dem möjligen borde till ett spårssystem slå ihop dess järnvägar, vilka strängt taget organiskt höra samman. Det var angående dessa omständigheter som jag önskade att man skulle åstadkomma en undersökning.

Vidare föreligga — det kan ju inte förnekas — även andra omständigheter, som tala för en undersökning av hela frågan, och nu är jag framme vid vad jag nämnde, då jag började mitt anförande. Jag antydde då, att statsutskottet enligt mitt förmenande torde hava uti min motion inlagt mera än jag själv åsyftat inlägga däri. Statsutskottet yttrar nämligen i sitt utlåtande, att den begärda nya rangerspårgruppen och utökningen av Malmöspåren »synas — fullt lika önskvärda och behövliga, även om Sassnitz-ledens trafik skulle överflyttas till den enskilda linjen Trälleborg—Lund—Kävlinge» etc. Något sådant överflyttande av trafiken har aldrig föresvävat mig. Jag har aldrig tänkt mig, att Lund—Kävlingejärnvägen skulle kunna övertaga kontinentalbanans hela omfattande trafik från Malmö till Trälleborg. Detta vore en ren orimlighet, och jag kan väl heller inte anses misstänkt att tala till förmån för privata intressen, då jag föreslagit att det skulle ligga i statens hand att leda trafiken över Kävlingelinjen. Däremot har jag tänkt mig möjligheten att man genom den av mig ifrågasatta anordningen skulle kunna fördela trafiken mellan de båda linjerna på lämpligt sätt.

Jag nämnde, att kontinentalrouten som sådan visar en utomordentlig förkovran, och att det nu är svårt att dirigera hela trafiken över Malmö. Vissa delar av utlandstrafiken, nämligen den stora godstrafiken och pakettrafiken, skulle emellertid kunna dirigeras direkt över Trälleborg och behövde aldrig passera Malmö. Att all passageraretrafik av nämnda slag med nödvändighet måste ledas över sistnämnda stad kan heller inte anses lämpligt. Jag läste i en Göteborgstidning för några dagar sedan, att man i Göteborg väntar sig en konkurrens om kontinentaltrafiken från danska sidan och att det då givetvis är av vikt, att man förkortar resetiden från Sverige till kontinenten. Jag hade förut inte tänkt på den omständigheten. Emellertid visar det sig, att tågen mellan Göteborg och Trälleborg stanna inte mindre än 37 minuter i Malmö, beroende på att Malmö centralstation är en säckstation, vilket nödvändiggör växlingar och vändning av lokomotiv etc. med därav följande tidsförlust.

En Malmötidning innehöll i förgår uppgiften, att danska staten nu ämnar begära anslag för en bro vid Masnedsund och till anordningar för att ytterligare driva upp Danmarks kontinentaltrafik i direkt syfte att hårt konkurrera med Trälleborg—Sassnitzrouten. Jag tror, att det blir nödvändigt, att om de danska projekten taga fast form, svenska staten också ser till, att inte dessa danska intressen komma att skada oss eller till och med i avsevärd mån förringa värdet av vår kontinentalroute. Det framhölls i den anförda tidningsartikeln, att de danska beräkningarna gingo ut på att resetiden på linjen Oslo—Hamburg genom de ifrågasatta anordningarna skulle kunna förkortas med 3 ¹/₂ timmar. Dessa nu nämnda omständigheter göra sammanlagt, att jag anser, att svenska staten nödvändigtvis bör se upp med denna fråga. I utredningen skulle naturligtvis även de av mig berörda spörsmålen ingå.

Emellertid avstyrkes motionen av ett enhälligt statsutskott. Jag förstår, att det i en sådan situation är otänkbart att få någon ändring. Det är nu första gången frågan på allvar tages upp i den form, jag tagit mig friheten beröra

densamma. Den är på samma gång en lokal fråga, och jag inser därför svårigheten att nu åstadkomma något. Fastän jag inte kommer att framställa något yrkande, vill jag dock taga fasta på ett uttryck, som statsutskottet använder i utlåtandet. Utskottet yttrar: »Överhuvud synas de drifttekniska och ekonomiska förutsättningarna för en statsinlösen av banorna för närvarande vara så ringa, att utskottet ej kan tillstyrka en utredning» etc. Jag fäster mig vid orden »för närvarande», då jag är övertygad om att den stund kanske snart nog står för dörren, då en sådan nödvändighet framstår klar och tydlig.

Av dessa skäl skall jag, herr talman, icke nu göra något yrkande, utan vill jag endast tillägga, att jag hoppas, att de synpunkter, som jag framfört, inom kort skola vinna vederbörligt beaktande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående reformering och modernisering av hyreslagstiftningen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 298, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hage* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst, kunde utformas, främst i vissa uti motionen särskilt angivna hänseenden, under hänsynstagande till nutida förhållanden samt i en social och humanitär anda samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Linder*, *Hagman*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Hedvall*, vilka ansett, att utskottet borde hava hemställt om bifall till motionen.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Frågan om en reformering av gällande hyreslagstiftning tillhör det komplex av frågor, som under de senaste åren praktiskt taget varje år förekommit till behandling här i riksdagen. Detta med all rätt, därför att lagen om nyttjanderätt till fast egendom, vilken som känt reglerar hithörande förhållanden, är av så gammalt datum som 1907. I denna lag ha visserligen gjorts åtskilliga ändringar med utgångspunkt från senare tidens kristidslagstiftning på området, men dessa ändringar i eller tillägg till 1907 års hyreslag kunna icke betraktas som tillfredsställande. I år har samma motionär som vid föregående års riksdag avgav motion, förnyat sin framställning i ämnet, och i år är denna framställning mycket mera begränsad än motionen föregående år, som gick ut på en hel rad mycket omfattande yrkanden. Vad som i år från motionärens sida begäres är endast utredning om sådana åtgärder, som skulle kunna förhindra hyresvärdar att påtvinga hyresgästerna orimliga kontrakt, och dessutom angående frågan, huruvida inte bestämmelserna i hyreslagen i större utsträckning än hittills borde vara av tvingande natur, främst de stadganden, som gälla hyresvärdsskyldighet att hålla uthyrd lägenhet i gott skick. Vederbörande utskott har också vid behandlingen av denna fråga yttrat, att utskottet finner mycket starka skäl tala för de synpunkter, som motionären i vissa avseenden anfört,

Anslag till ny
rangerspär-
grupp m. m. i
Malmö.
(Forts.)

Ang. hyreslag-
stiftningens
reformering.

Ang. hyreslagstiftningens reformering. ehuruväl utskottet till sist kommer fram till yrkandet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Motionären har i sin motivering lämnat mycket drastiska exempel på vad som kan ske under skydd av vår nuvarande hyreslagstiftning och detta av den anledningen, att bestämmelserna i hyreslagen i regel inte äro av tvingande natur utan kunna genom avtal mellan kontrahenterna sättas ur kraft. Detta förhållande medför, att det faktiskt blir lagen om tillgång och efterfrågan på bostäder som blir avgörande för hyreskontraktens innehåll. Då många flera människor vid varje särskilt tillfälle vilja ha bostäder än förrådet av bostäder medger, kunna naturligtvis husägarna och i detta fall speciellt husägarna i de största städerna, dit inflyttningen är störst, föreskriva praktiskt taget vilka villkor som helst vid uthyrningen av sina lägenheter. Jag skall anföra några av de exempel, som motionären säger förekomma, därför att tvingande bestämmelser saknas i den lag, som reglerar förhållandena på detta område. De äro tagna direkt ur hyreskontrakt, som voro föremål för motionärens granskning föregående år. Så stadgades det till exempel i ett kontrakt, att hyresgästerna skulle vara skyldiga att försäkra fönsterrutorna i den lägenhet, som skulle uthyras, då hyresvärden icke ville taga på sig några kostnader för reparation av söndriga fönster. »I ett annat kontrakt», säger motionären, »fritog sig hyresvärden från alla utgifter för utrotande av vägghyror — husägaren ansåg synbarligen att hyresgästen i ett sådant fall ej hade att göra upp saken med hyresvärden utan med vägglössen.» Med avseende på behöriga reparationer är det numera mycket vanligt, att det i kontrakten stadgas, att sådana skola bekostas av hyresgästerna, det vill säga, hyresgästerna skola underhålla husägarens fasta egendom. Dessa omständigheter visa, att förhållandena på detta område ingalunda äro tillfredsställande.

Utskottet har också enligt min mening på ett utomordentligt kraftigt sätt strukit under förekomsten av dessa missförhållanden, och det föreligger alltså bristande överensstämmelse mellan utskottets motivering och dess yrkande. Utskottet yttrar sålunda, att det lär »icke kunna bestridas, att uti nu förekommande hyreskontrakt ofta intagas bestämmelser, som alltför ensidigt avse tillgodoseende av hyresvärdarnas intressen». Vidare litet längre ned i sin motivering säger utskottet: »Det kan icke förnekas, att förekomsten i hyreskontrakt av en mängd bestämmelser, som ålägga hyresgästen förpliktelser i olika hänseenden, under alla omständigheter kan för denne medföra en känsla av osäkerhet.» Slutligen yttrar utskottet: »Som utskottet vid fjolårets riksdag framhöll, kan tvekan råda om lämpligheten av full avtalsfrihet på berörda område.»

Den fråga man nu har att göra sig, är naturligtvis denna: vilka äro de skäl, som föranlett utskottet att icke hemställa om bifall till motionärens yrkande om utredning i denna fråga? De skäl, som utskottet anfört, kunna kortast sammanfattas sålunda, att utskottet befarar, att om hyreslagstiftningen skulle komma att innehålla allt för stränga bestämmelser i nu antydd riktning, skulle man riskera, att den nybyggnadsverksamhet, som naturligtvis alltid utgör yttersta korrektivet mot bristen på bostäder, komme att i ogynnsam riktning påverkas av en sådan hyreslagstiftning. Av detta skäl anser utskottet, att man för närvarande inte bör gå med på en utredning om ändrade bestämmelser på detta område.

För min del har jag, som herrarna behagade finna, tillsammans med några partikamrater, till föreliggande utskottsutlåtande fogat en reservation. Vi reser vanter förmena, att då en dylik utredning alltid tager sin givna tid, finns det ingen anledning att vänta längre med att fatta ett beslut om utredning, vilken vi ju praktiskt taget alla anse komma att behövas i sinom tid. Det är detta som gör, att jag herr talman, med åberopande av nu anförda synpunkter

hemställer om bifall till den av herrar Linder med flera avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Ang. hyreslag-
stiftningens
reformerings.
(Forts.)

I herr Hagmans yttrande instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Westman**: Av nu föreliggande utlåtande framgår, att utskottet för visso har blicken öppen för den stora betydelse, som en god lösning av hyresfrågan innebär för vårt land och vårt folk. Utskottet har också i utlåtandet yttrat, att denna fråga alltid bör vara föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Statsmakterna böra naturligtvis tillse, att de åtgärder, som äro möjliga, också vidtagas för att denna fråga skall erhålla en god lösning, och detta icke blott på lagstiftningens väg, utan även vad dess ekonomiska sida beträffar. I sistnämnda avseende har, såsom utskottet framhållit, på sista tiden gjorts mycket av statsmakterna.

Nu har motionären föreslagit, att man skulle taga upp till utredning två frågor, som båda avse en ändring i nu gällande hyreslag. För det första skulle man i lagen införa fastställda formulär till hyreskontrakt. En dylik anordning innebär emellertid, såvitt jag och övriga ledamöter av utskottets majoritet kunna finna, att man beträder en väg, som icke är framkomlig. Vår lagstiftning går i stället på den linjen, att hyresvärderna får föra in i hyreskontrakten vilka bestämmelser som helst, men det stadgas i lagen, vilka verkningar dessa bestämmelser skola hava. Det är en smidigare utväg att lösa frågan. Den enda olägenhet, ett sådant tillvägagångssätt för med sig, är att en hyresgäst, som kanske inte är så helt inne i den rättsliga sidan av saken, genom de intagna bestämmelserna kan bli vilseledd och föranledas att tro, att bestämmelserna ha större rättslig betydelse än de verkligen äga. För att råda bot på detta missförhållande har utskottet varit inne på tanken, att man skulle lita till upplysningsmetoden. Utskottet har framhållit, att det skulle vara lämpligt, om socialstyrelsen utarbetade vissa formulär, som avsåge de mest typiska hyresfallen, och vilka formulär sedan kunde utgöra en vägledning för bedömande av vad som med rättslig verkan kan stå i ett hyreskontrakt och vad som inte med sådan verkan kan stå där. Det är vad jag har att säga om det ena av motionärens båda förslag, däri han hemställer, att riksdagen skulle fastställa vissa formulär för hyreskontrakt, varigenom man skulle få i lag fastslagna formulär.

Det andra av motionärens förslag går ut på, att man skulle ändra karaktären hos en del bestämmelser i hyreslagen, vilka nu icke äro av tvingande natur, så att de bleve tvingande. Dessa bestämmelser avse hyresvärdens skyldighet att hålla bostaden i gott skick. Det är icke fråga om sådana bostäder, som äro hälsofarliga, ty om hyresvärdens skyldighet att hålla bostäder i sådant skick, att de icke äro hälsofarliga, föreligga särskilda bestämmelser och i det fallet äro lagens bestämmelser av tvingande natur. Motionären avser, att lagändringen skulle omfatta sådana bostäder, som utan att vara direkt hälsofarliga ändå kunna sägas vara otillfredsställande. Det möter emellertid stora betänkligheter att nu tillmötesgå den önskan, motionären och reservanterna i detta hänseende giva uttryck åt. Förhållandet är, att det för närvarande pågår en livlig byggnadsverksamhet, men samtidigt rives också en mängd bostäder. För år 1929, det sista år, för vilket siffror äro tillgängliga, uppgingo rivningarna till 15 procent av nybyggnaderna. Det är i själva verket så, att denna forcerade rivning av äldre bostäder, som inte äro tillfredsställande, på många håll förorsakat stadsbefolkningen mycket stora svårigheter, och man kan med skäl sätta i fråga, om det är klokt att nu tillgripa lagstiftningsåtgärder i syfte att påskynda den övergång från mindre goda till bättre bostäder, som för närvarande i avsevärd utsträckning pågår i våra städer. Går man för hårdhänt fram härvidlag, så riskerar man, att hyresvärdarna i många fall hellre kassera bostäder

Ang. hyreslag-
stiftningens
reformering.
(Forts.)

än reparera dem och därigenom ställas de mindre bemedlade i stora svårigheter. Därför är det ju klart, att om man på detta sätt, som motionären vill, påskyndar rivningen av bostäder, så blir efterfrågan ökad i fråga om de bostäder, som nybyggas, vilket är ägnat att pressa upp priset på dessa.

Det är med hänsyn till dessa förhållanden, som utskottet inte ansett det vara gagneligt att biträda motionärens förslag, och det är sålunda i bästa välmening med hyresgästerna som utskottet har hemställt, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till stadsplanlag m. m.

Om åstad-
kommande
av billigare
bostäder m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till åstadkommande av mera hygieniska och billigare bostäder.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 293, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Andersson* i Stockholm m. fl. föreslagit, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och framläggande av lagförslag till 1932 års riksdag angående:

1) minimifordringar som skulle ställas på lägenhet, vilken skulle användas till bostad, för att denna ur hälso- och andra synpunkter skulle fylla sitt ändamål,

2) genomförande av en effektiv bostadsinspektion för såväl städerna som landsbygden, vilken övervakade lagens efterlevnad,

3) nedskrivning av alla tomt- och fastighetsvärden, så att alla jobbarevinster bortskreves och hyrorna fastställdes efter det på sådant sätt beräknade fastighetsvärdet,

4) grunder för hyressättning, vari föreskreves, att hyran högst finge sättas så, att den täckte verkliga omkostnader för fastigheten samt 5 % ränta på det verkliga fastighetsvärdet, till vilket räknades endast på godkännbart sätt i fastighet investerat kapital.

*Om åstadkommande av billigare bostäder m. m.
(Forts.)*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Hage, Norman* och *Hedvall*, vilka, under hänvisning till den motivering, som vid 1930 års riksdag anförts i den vid andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 av herrar *Lindberg* m. fl. avgivna reservationen, ansett, att utskottet bort hava hemställt, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och i vilken mån ytterligare åtgärder kunde vidtagas från det allmännas sida, för att bostadsstandarden i vårt land skulle kunna höjas, främst ur hygieniska synpunkter, samt hyresutgifterna, främst för mindre lägenheter, hållas inom rimliga gränser;

2) av herrar *Linder, Hagman* och *Magnusson* i Kalmar, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Norman: Herr talman! Den raskhet varmed föregående fråga avgjordes vittnar just inte om, att det är någon särskilt betydelsefull fråga, som beröres i detta utlåtande, lika litet som i föregående. Dock är det otvivelaktigt så, att bostadsfrågan är ett av de mest betydelsefulla samhälleliga spörsmålen, särskilt i ett land med de klimatiska förhållanden, som höra våra breddgrader till. Att det alltjämt råder svåra missförhållanden på detta område kan inte förnekas. Det allmännas intresse måste ovillkorligen fångas av detta problem med dess vittgående konsekvenser i olika avseenden.

I den motion som nyss så snabbt avrättades återfinnes ett uttalande från den stora bostadskongressen i Stockholm i höstas, där det riktas en varmhjärtad vädjan till regering och riksdag att beakta de olika spörsmål, som sammanhånga med detta problem. Det motioneras också gång efter annan om detaljer i denna fråga eller om hela problemet. Det utredes och lagstiftas och det inrättas lånekassor för att stimulera bostadsproduktionen, men trots allt fortleva missförhållanden, som alstra social vantrivsel, ohälsa och vanart.

Såsom motto för statsmakternas åtgöranden på detta område skulle kunna stå ett bibelord, som talar om bristande överensstämmelse mellan viljan och förmågan. Andra lagutskottets utlåtande i föregående ärende är ett typiskt exempel på denna bristande överensstämmelse, och det utlåtande som nu föreligger är det förra likt. Motionärerna önska en lagstiftning för åstadkommande av mera hygieniska och billigare bostäder. De begära utredning och lagförslag i fyra olika avseenden, nämligen:

1) minimifordringar som skola ställas på lägenhet, vilken skall användas till bostad, för att denna ur hälso- och andra synpunkter skall fylla sitt ändamål,

2) genomförande av en effektiv bostadsinspektion för såväl städerna som landsbygden, vilken övervakar lagens efterlevnad,

3) nedskrivning av alla tomt- och fastighetsvärden, så att alla jobbarevinster bortskrivs och hyrorna fastställas efter det på sådant sätt beräknade fastighetsvärdet,

4) grunder för hyressättning, vari föreskrives, att hyran högst får sättas så, att den täcker verkliga omkostnader för fastigheten samt 5 % ränta på det verkliga fastighetsvärdet, till vilket räknas endast på godkännbart sätt i fastighet investerat kapital.

Om åstadkommande av billigare bostäder m. m.
(Forts.)

Beträffande de två förstnämnda frågorna erkänner utskottet deras stora samhälleliga betydelse, men åtskilligt är ju redan gjort från statens sida, och litet mera kommer att göras, åtminstone ifråga om utredningar, och därför stannar nu utskottet för en rent negativ ståndpunkt. De två sistnämnda önskemålen äro för vittomfattande. Detta utskottets yttrande för i min hägkomst vad andra lagutskottet sade i fjol ifråga om en detalj av de då framställda önskemålen på bostadsfrågans gebit, att den detaljen borde upptagas till utredning endast i större sammanhang. Antingen begär man således för mycket eller för litet! Jag erkänner också, att det är svårt att nå fram till detta lagom, som kan genomföras genom statsmakternas åtgärder, utan att verkningarna bli rakt motsatta mot vad man åsyftar. Ur den synpunkten var jag i fjol rätt betänksam gentemot en del då framförda önskemål på hyreslagstiftningens område. Det är mycket möjligt, att det i den nu behandlade motionen framförda kravet för åstadkommande av billigare bostäder tillhör den art av önskemål, som fordra en revolutionsepok för att kunna genomföras. Men jag tror det skulle vara rätt så betydelsefullt, om kammarens ärade ledamöter toge sig en funderrare på det siffermaterial som framlagts i motionen. Detta material visar vart-hän det kan leda, när jorden är en marknadsvara och det privata vinstintresset får husera efter behag, när det gäller anskaffande av de mest nödvändiga nytigheter.

Jag har, herr talman, mycket små förhoppningar att det för närvarande genom lagstiftningsåtgärder skall kunna göras så synnerligen mycket för att komma till rätta med här påtalade missförhållanden. Det kanske också är tveksamt, huruvida den hemställan, som återfinnes i den av herr Hage m. fl. avlämnade reservationen i detta ärende, kan anses höra inom motionens ram. För att ge uttryck åt en hos mig djupt rotad olust inför de missförhållanden, som på bostadsfrågans område vidlåda vårt »utmärkta samhälle», yrkar jag dock bifall till denna reservation.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren erkände, att de riktlinjer, efter vilka han ville, att den utredning han önskade skulle läggas, voro så vittgående, att det inte fanns någon möjlighet att genomföra något i den vägen annat än under en revolutionsepok. Jag tror i varje fall, att om man skulle försöka lagstifta efter dessa riktlinjer, skulle man åstadkomma en revolution på hyresmarknaden, men en revolution som skulle vara till synnerligen stor skada och olycka för hyresgästerna. Jag vågar tro, att en sådan åtgärd, som den ärade talaren förordade, skulle medföra, att bygnadsverksamheten helt och hållet avstannade, och därmed skulle det arbete, som nu pågår på ett så framgångsrikt sätt för att skaffa bättre bostäder åt folket, helt och hållet avbrytas. Det är ju givet, att utskottet ryggat tillbaka för att ge sig in på en sådan väg.

Därmed följer ingalunda, att utskottet skulle anse det rätt, att riksdagen ställde sig likgiltig för hyresgästernas behov av att få bättre och billigare bostäder. Det är glädjande, att riksdagen gjort ganska mycket för bostadsfrågan på ekonomisk väg. Jag ber att få erinra om, att under föregående år trädde den nyinrättade bostadskreditkassan i verksamhet. Den började sin verksamhet den 16 juli, och under det knappa halvår, då den var verksam 1930, har den lämnat ut lån till ett belopp av 13 miljoner kronor. Med dessa pengar har man utträttat inte så litet gott, och vi ha all anledning att hoppas, att bostadskreditkassan skall under det år, som nu är inne, fortsätta sin verksamhet på ett för vårt folk och vårt land gagneligt sätt.

Jag vågar försäkra den föregående ärade talaren, att det föreligger visst inte någon skiljaktighet i social uppfattning mellan honom och mig i den fråga, som vi nu tala om. Skillnaden mellan oss är bara den, att jag för min del inte

vill medverka till åtgärder, som äro ägnade att sätta hyresgästerna i sämre läge än vad de nu äro, även om dessa åtgärder äro förordade i bästa välmening av personer, som blivit upprörda över de förhållanden, som nu råda i fråga om bostäder hos vårt folk.

Om åstadkommande av billigare bostäder m. m.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Hage m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående beredande av tilläggsersättning åt innehavare av livräntor enligt lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete.

Om tilläggsersättning åt vissa livräntelagare.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 192, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr Hage m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och i vilken omfattning de personer, som erhöile livräntor enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, borde i den mån behov därav föreläge beredas tilläggsersättning, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar Hagman, Norman, Olof Carlsson, Magnusson i Kalmar, Hage och Olovson i Västerås ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen.

Herr Carlsson, Olof: Herr talman! Den föreliggande frågan, det vill säga frågan om tilläggsersättning åt innehavare av livräntor enligt 1901 års olycksfallsersättningslag, har som bekant förevarit i riksdagen vid flera tillfällen. Vid 1925 års riksdag förelågo inte mindre än fyra motioner, som mynnade ut i en hemställan om höjningar av de livräntor, som utgå efter 1901 års lag om ersättning för olycksfall i arbete. Riksdagen gick ju också vid detta tillfälle in för en utredning. De ersättningar som utgå efter denna tidigare gällande lag äro, som kammarens ledamöter kanske veta, synnerligen ringa. Vid full invaliditet utgår en ersättning av 300 kronor och vid mindre grader av invaliditet en mot denna svarande ersättning. Man förstår under sådana omständigheter, att det inte finns några möjligheter att dra sig fram, framför allt för de höggradiga invaliderna mellan 50 och 100 procent. Följden blir att den allmänna försörjningen där får träda hjälpende emellan. Det är ju sant, att fattigvården tar hänsyn till dessa trängande fall och träder hjälpende till, men vi böra i detta vårt resonemang komma ihåg, att vi ha inom vårt folk en stor tillgång, en oerhört stor tillgång, nämligen självhjälpssträvan, strävan hos vårt folk att försöka reda sig självt utan det allmännas hjälp och det allmännas bidrag. Denna tillgång är värd mycket, och den är också värd en uppmuntran på så sätt, att man ger dessa invalida en ersättning i form av en ordentlig livränta.

En utredning av frågan har ju också företagits av ämbetsverken, som emellertid av principiella skäl ansett, att en tilläggsersättning inte borde utgå. Un-

Om tilläggs-
ersättning åt
vissa liv-
räntelagare.
(Forts.)

der denna utredning var man ju inne på olika alternativ, som alltså riksdagen kunnat följa. Den föreliggande motionen bygger liksom de tidigare på behovsprincipens grundval, och även om jag för min del inte varit så tilltalad av denna form, så förstår jag, att i närvarande läge är denna väg den enda som möjligen är framkomlig. En utredning skulle således ske av Kungl. Maj:t på behovsprincipens grund och ersättning därefter utgå till de höggradiga invaliderna.

Då riksdagen och framför allt denna kammare tidigare varit med om en skrivelse till Kungl. Maj:t om den utredning som föreligger, så vill jag härmed vördsamt vädja till kammarens ledamöter att även behjarta och bejaka den framställning som är gjord i motionen i andra kammaren av herr Hage m. fl. Jag ber således, herr talman, att med avslagsyrkande å utskottets hemställan få yrka bifall till motionärens framställning.

Herr Westman: Herr talman! Det gäller här en mycket ömmande fråga. Det är frågan om att förbättra livräntorna för de personer, som fått livräntor enligt den lag, som trädde i kraft 1901 och gällde till och med 1916. Riksdagen har också behjartat dessa invaliders svåra läge. Den beslöt, som den föregående ärade talaren nämnde, år 1925 en utredning i saken. Denna utredning har ägt rum och resulterat i, att ämbetsverken räknat ut olika alternativ, men sagt att de icke kunnat finna något av dessa alternativ erbjuda en tillfredsställande lösning. Med anledning av att ämbetsverken sålunda inte kunnat finna något sätt att lösa frågan, har Kungl. Maj:t förklarat att utredningen inte skulle föranleda någon åtgärd.

Nu ha motionärerna hemställt, att riksdagen skulle besluta en ny utredning, men motionärerna ha icke givit anvisning på någon utväg, som bör provas, utöver dem, som prövats av ämbetsverken, och inte heller ha motionärerna sagt, att något av de alternativ, som ämbetsverken varit inne på och som de förkastat, borde godtagas. Motionärerna ha alltså inte givit någon som helst anvisning på något uppslag, som kunde motivera att man nu satte i gång en ny utredning. Under sådana förhållanden har utskottet inte ansett, att motionen utgjort tillräcklig anledning att ta upp frågan. Men skulle utskottet vid en kommande riksdag kunna få sig anvisat något uppslag, som kan vara löftesrikt, skall jag för min del mycket gärna vara med om, att detta uppslag kommer under prövning.

Som saken nu ligger till, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Carlsson, Olof, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om tilläggs-
ersättning åt
vissa liv-
räntetägar.
(Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre *Ramel* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 120, angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion, I: 138, om utredning angående övergång till högertrafik.

Ang.
övergång till
högertrafik.

Med föranledande av en av herr *Nylander* inom första kammaren väckt motion, nr 138, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning dels beträffande de kostnader, som vore förenade med övergång till högertrafik, dels beträffande det ur trafiksäkerhets-synpunkt lämpligaste tillvägagångssättet vid övergång till högertrafik.

Reservation hade avgivits av herr *Larsson, Johan August*, som under hänvisning till att riksdagen så sent som sistlidet år avslagit förslag om en liknande utredning som den nu föreslagna ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte bifallas.

Herr Larsson, Johan August: Då jag i denna fråga inte kunnat ansluta mig till utskottet, ber jag att få yttra några ord.

Utskottet har ju inte tagit någon ställning till frågan om höger- eller vänstertrafik utan endast begärt en utredning för att liksom få en väg fram till högertrafik. Men man kan inte komma ifrån, att då man begär en utredning, måste man i alla fall ha ett visst ståndpunktstagande, och detta ståndpunktstagande får man i realiteten konstatera, att utskottet gjort, då det gått in för en skrivelse. Utskottet säger visserligen, att det kan förebäras skäl både för och emot, men de skäl, som i motionen anföras för, anser jag för min del väga så lätt i vågskålen i jämförelse med de skäl, som tala emot, att jag för min del inte kunnat biträda skrivelseförslaget.

Bland de skäl, som motionären och utskottet åberopa, finner man, att så och så många länder ha högertrafik och att endast ett fåtal länder tillämpa vänstertrafik. Det upplyses om, att i hela Europa, ja, man blir ännu mera världsomfamnande och talar om, att av alla världens länder skulle det vara 85 procent, där man har ratten på höger sida. Även bilarna byggas för högertrafik, och förr eller senare skulle alla bli tvungna att övergå till högertrafik. De länder, som äro i minoritet och alltså skulle böja sig för majoriteten, uppges vara England och Irland, Tjeckoslovakien, Ungern och Sverige. Österrike skulle övergå till högertrafik nästa nyår, heter det. Men man kan ju inte gärna sätta likhetstecken mellan Österrike och vårt land. Österrike ligger i centrum av Europa; det har i närheten av sig Italien, Tyskland och Frankrike, alla med högertrafik, och det kan ju hända, att Österrike måste ta risken. Men beträffande Storbritannien och Irland, med det havsomflutna läge, som dessa länder

Ang.
övergång till
högertrafik.
(Forts.)

ha, tar jag för givet, att de inte fundera på att följa exemplet från Frankrike, Tyskland och Italien.

Då frågan var före i fjol i denna kammare, kommer jag särskilt ihåg, att professor Holmgren sade, att de skrankor de olika länderna emellan, som motionärerna ville ha avlägsnade, avgjordes inte av högertrafiken utan av Östersjön. Vårt land har ett så avskilt läge, och vänstertrafiken är hos oss sedan gammalt så inrotad, att det skulle medföra stora vanskligheter att övergå till en ny trafikordning. Det skulle kosta massor av människoliv och hästar under de första åren, innan man kom in i de nya gängorna. Om man är ute och kör på en väg, så kan tömmen ligga på hästen, och om hästen möter en bil, så håller han instinktivt till vänster. En människa i ett farligt läge håller också av instinkt till vänster, och den irritation, som skulle uppstå, om man skulle lämna den invanda vägen och övergå till en ny körordning, skulle ge upphov till förfärligt många olyckor, det är jag övertygad om.

Jag kommer mycket väl ihåg en episod för ett par tre år sedan, då professor Thyren, då justitieminister, under debatten om en ny motorförförordning, lade upp en bunt tidningsurklipp på talarestolen och sade, att nu äro bilolyckorna så många, att man inte intresserar sig längre för dem; intrycket av detta manfall liksom försvinner, men här finns belägg. Och så läste han upp stickprov om, hur många bilolyckor, som hänt varje dag — det var under de första veckorna i maj det året — och hur många människoliv, som spillts. Det är inte opåkallat, att när vi skola ta ståndpunkt till en fråga som denna, ta med detta i beräkningen.

Det är inte alls av behovet påkallat att nu ta upp saken, det är ingen nödvändig eller nyttig reform. Vårt land är begränsat av hav, och biltrafiken går inte över havet. Och landets utsträckning från översta Norrland och ner till Skåne är större än avståndet mellan Skåne och Italien.

Det talas om biltrafiken mellan Skåne och Danmark. Men Danmark det är Själland, öarna skiljas ju av vatten, det vill säga av Bältena. Den lilla biltrafiken mellan Själland och Skåne är alltför obetydlig, och turisttrafiken från utlandet fungerar mest i fantasien. Man såg till exempel, hur det gick vid Göteborgsutställningen 1923. Trots den kolossala reklamen för den stora utländska turisttrafiken blev denna en fullkomlig misräkning. Och likadant var det vid Stockholmsutställningen i fjol. Den stora invasion av utlänningar, som man talat så mycket om, uteblev. Den utländska turisttrafik, som finns, är inte så omfattande, att man för den sakens skull bör vedervåga att få så många människoliv och så mycket hästar och material spillda, som med all sannolikhet bleve fallet de första åren efter en omläggning till högertrafik. Jag för min del såsom representant för landsbygdens befolkning kan icke gå med på en dylik omläggning.

Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Karl Andersson, Albert Bergström, Johan Johansson, August Johansson, Ernst Svenson, Bodin och Henriksson.*

Herr **Granström**: Herr talman! Herr Larsson har genom sitt anförande egentligen fört frågan längre än vad i dag avses. Han har här ingått på en bevisföring, som avsåg att visa, att det vore omöjligt för vårt svenska land att övergå till högertrafik.

Men enligt utskottets mening ligger inte frågan så till för närvarande. Det är enligt utskottets mening bara fråga om att verkställa en utredning, varigenom man skulle mera på sakskalet och mindre på antaganden kunna döma, när det slutliga avgörandet står för handen.

Herr Larssons invändningar ge dock anledning till, att man åtminstone nu hastigt synar dem, och då måste jag säga, att jag fick det intrycket, att hans argumentering i mångt och mycket snarare gav skäl för en övergång än motbevisade densamma. Vad särskilt angår det han anförde i fråga om professor Thyréns exempel, så kan jag väl ej tro, att det kan anföras såsom något skäl mot en högertrafik, eftersom alla dessa olycksfall hava inträffat vid vänstertrafik. Det skulle sålunda enligt min tanke vara lika mycket ett bevis mot denna.

Och i fråga om vad herr Larsson anförde rörande hästarnas ovilja att övergå till en ny trafikriktning, så äro ju hästarna osjälīga djur och böra ha körsvenner ute på landsvägarna, och det är dessa körsvenner, som dirigera hästarna, och ej hästarna, som dirigera körsvennerna — fast nog kan det se ut på annat sätt ibland! Om emellertid hästarna äro osjälīga djur, så äro de dock mycket kloka djur, och de skulle snart nog lära sig, vilken trafikriktning som tillämpades i vårt land. Jag tror sålunda, att farhågorna i det fallet äro mycket överdrivna.

Men det kan ej förnekas, att i gränstrakterna betydande svårigheter uppstå för närvarande av olikheten mellan Sveriges trafikriktning och grannlänternas trafikriktning, och om nu Sverige överginge till en annan och med grannlänternas sammanfallande trafikriktning, så skulle säkerligen mycket av den förvirring, som nu uppstår i gränstrakterna, och många tillbud till olycksfall, som också inträffa, försvinna. Man kan i alla fall ej utan vidare lämna åsido det förhållandet, att Sveriges gränser under 1929 års tio första månader passerades av 17,800 motorfordon och därav vid den västra gränsen ensamt av 14,139. Det är siffror, som säkerligen ej nå upp till de verkliga, ty i gränstrakterna förekommer det en mycket stark trafik, som ej på något sätt statistikföres, och här i dessa gränstrakter föreligga verkligen olägenheter. Det har ingen ifrågasatt, att vi skulle passera Östersjön med bil annorledes än på ett ångbåtsdäck, men däremot måste man säga, att det ligger en mycket lång gräns mot Norge, där det finnes en hel mängd passerställen och där sålunda en övergång till annan trafik säkerligen skulle komma att verka till nytta.

Jag tror också, att de olägenheter inom landet, som skulle uppstå vid en förändring — jag vill ej förneka, att sådana olägenheter kunna uppstå — rätt snart skulle kunna övervinnas. Ibland de handlingar, som utskottet haft tillfälle att taga del av, finnes också ett utlåtande av en vägkonsulent från västra Sverige, en vägkonsulent, som endast några få månader efter det Kanada hade övergått till högertrafik besökte detta land, och han, som väl får förutsättas ha en viss sakkunskap, förklarar, att det kunde inte efter dessa få månader förmärkas några olägenheter av denna övergång. Och jag föreställer mig, att förhållandena skulle te sig likadana i vårt land, med en viss varsamhet under den första tiden, som man naturligtvis måste förutsätta och kräva.

Frågan om en trafikförändring föreligger emellertid icke till avgörande nu, utan det är endast fråga om verkställande av en utredning rörande vissa omständigheter, som äro av vikt för att kunna sakligt bedöma en sådan övergångs verkningar. Den svenska riksdagen lär lika litet som andra länders lagstiftande församlingar, vilka pressats till detta, kunna undgå att taga ställning till denna fråga, och kanske måste också detta ställningstagande rätt snart ske. Det tvingas på oss av förhållandenas makt, och ju längre vi dröja, desto svårare blir det att genomföra en förändring. Det är så riktigt vad en ärad ledamot av denna kammare skriver i sin tidning: »Det verkligt avgörande skälet för en övergång till högerkörning är, att en sådan övergång förr eller senare kommer att ske. Den framtvingas av utvecklingen. Det är då bättre att göra det i dag än i morgon. Om en sådan omläggning hade skett i bilis-

Ang.
övergång till
högertrafik.
(Forts.)

Ang.
övergång till
högertrafik.
(Forts.)

mens barndom, skulle ingen ha lagt märke till densamma. Nu ha vi kommit ett farligt stycke upp på kurvan. Men vad veta vi egentligen om utvecklingen? Det är kanske en småsak att göra en sådan omläggning nu i jämförelse med vad det kommer att vara om t. ex. tio år.» Så långt den ärade ledamoten.

Det kan ju t. ex. för England gå an att leva i förnäm ensamhet och inte behöva taga hänsyn till andra länders och andra folks förhållanden. Men jag tror inte, att det är lika möjligt för ett litet land sådant som vårt, vilket behöver leva med i den allmänna samfärdseln och draga till sig både pengar och folk: pengar för att underlätta affärsförbindelserna och även i viss mån besökande främlingar av samma orsak, varför allt bör göras för att underlätta den mellanfolkliga förbindelsen.

Sålunda vågar jag det påståendet, att man måste ställa sig inför ett avgörande förr eller senare, och det är då de två ting, som här av utskottet särskilt framhållits, som äro av ganska stor vikt, när det gäller avgörandet. Det ena är de vid omläggningen uppkommande trafiksvårigheterna, och det andra är de ekonomiska konsekvenserna. I fråga om båda dessa omständigheter är det bra att kunna bygga beslutet på verkliga skäl och inte på antaganden. Bli olägenheterna så stora, att det blir svårt att bemästra dem, eller blir kostnaden så stor, att man från den synpunkten sett får taga avstånd, så kanske man får låta saken vila, men om den visar sig utan alltför stora olägenheter vara möjlig att genomföra då tycker jag, att det är bäst att slå till, ju förr dess hellre. Det är från denna synpunkt sett, som utskottet funnit en utredning önskvärd.

Nu vet jag ju, att det är en hel del folk, som resonera alldeles så, som den ärade förste talaren, nämligen att om man nu går in för en utredning, så skulle detta betyda detsamma som ett bifall till själva saken. Den, som anser detta, utgår från det gamla ordspråket, att om man ger ett finger, så mister man snart hela handen. Om man skulle erkänna äktheten av detta ordspråks tillämpning i detta fall, så skulle utredningen komma först, när man blivit klar med sitt ställningstagande. Man skulle alltså först besluta saken, och sedan skulle man komma med utredning. Ett sådant tillvägagångssätt förefaller åtminstone mig icke vara så värst förnuftigt och tillrädligt. Det är då vida klokare att först besluta en utredning och, sedan den ligger klar, bygga det ytterligare beslutet på utredningens resultat.

Jag tillåter mig till slut erinra om, att första kammaren redan en gång förut har uttalat sig för en sådan utredning, och utskottet har icke funnit, att några skäl sedan dess framkommit, som utskottet ansett böra föranleda första kammaren att frånträda sin förut fattade ståndpunkt.

Herr talman! Jag anhåller sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nylander: Herr talman! Efter att herr ordföranden i förevarande tillfälliga utskott talat för utskottets hemställan och därmed även för min motion, kan jag i detta fall yttra mig synnerligen kort. Jag vill emellertid omnämna, att då jag trots den utgång, som detta ärende fick förra året genom andra kammarens avslag, nu kommit med samma motion även i år, så är detta givetvis därför, att jag har en livlig övertygelse om, att vi inte kunna låta utvecklingen gå förbi oss på detta område, och hur vi än komma att leva vårt liv här i Sverige, så kommer följden förr eller senare att bli, att vi måste gå över till denna högertrafik.

Nu har ju utskottet i denna sak inte direkt fattat ståndpunkt, ty utskottet säger mycket riktigt, att skall man kunna bedöma och avgöra denna fråga, om vi skola övergå till högertrafik eller inte, så måste man ju i varje fall veta

vad det kan komma att kosta, och denna utskottets ståndpunkt förstår jag, och den gillar jag också. Det är naturligtvis den vägen man måste gå.

Gentemot reservanten, som här har talat en del, vill jag säga några få ord. Jag försäkrar, att vi kunna ej, såsom reservanten tror, säga, att vi i detta fall ha vår självbestämmanderätt här i landet. Kanske ha vi den i viss mån, men vi ha ej samma möjlighet att bestämma, hur utvecklingen kommer att bli på motorfordonsområdet. Tvärtom torde det vara så, att vi för närvarande veta ganska litet om, vilken omfattning denna motorfordonstrafik kommer att taga. Jag tror, att vi alla kunna vara överens därom, att vi ännu ej alls ha sett kulmen eller maximum för denna trafik. Jag behöver endast hänvisa till årets statsverksproposition. Såväl finansministern som kommunikationsministern ha i sina siffror räknat med en avsevärd stegring av såväl antalet motorfordon som antalet körda kilometer och därav beroende åtgång på bensin och gummi m. m. Oavsett hur vi ställa oss här till denna fråga, så få vi nog räkna med en ökning av såväl den inhemska som den internationella trafiken.

I fråga om vad reservanten omnämnde från förra årets debatt, då det talades om, att Östersjön vore en barriär, som avstängde Sverige från kontinenten, så vill jag säga, att utvecklingen redan har givit förra årets talare ett mothugg i detta avseende, därför att just på de danska öarna arbetas för närvarande på de mest stortartade brobyggnader, som kommit till utförande här i Europa. Och det är väl bara en tidsfråga, när den stora danska ön Själland blir förbunden genom fasta broförbindelser med Europas kontinent. Detta arbete pågår redan, och det kan sålunda endast vara en fråga om några år, innan vi där ha en mycket klar automobilförbindelse. Och sedan återstår endast Öresund, och det vill jag nämna, att det har redan varit flera tankar uppe, ej på brobyggnad, men på speciellt inrättad ångfärjeförbindelse där för motorfordon.

Jag tror sålunda, att vi stå den tidpunkt mycket nära, då vi få räkna med en väsentligt ökad internationell automobiltrafik även för Sveriges del, och då jag nu i år återupptagit denna motion, så har det skett med tanke på, att vid kommande årsskifte, 1931—1932, skall Österrike gå över från den nuvarande vänstertrafiken till högertrafik. Jag hade då tänkt mig, att det skulle vara ett utomordentligt lämpligt tillfälle, om de svenska myndigheterna redan så tidigt som nu bleve inriktade på att studera detta spörsmål, så att man kunde på ort och ställe och ifrån början till slut följa alla de förberedelser, som göras i Österrike för övergången. Då kunde man få se, hur den verkade, vilka olägenheter den kunde ha och vilka anordningar, som behövde vidtagas. Det skulle ju vara synnerligen värdefullt. Det vore bättre än att sedan man kommit i efterhand nödgas gå tillbaka för att försöka få reda på, hur det gått till, när denna övergång skedde.

Slutligen vill jag säga som invändning mot talet om trafiksäkerheten, att det är uteslutande synpunkten av trafiksäkerhet, som gjort, att jag har kommit fram med denna motion. Vi måste ju här i landet räkna med att årligen få tusentals autobiler införda över gränserna med förare, som äro vana vid en annan körriktning, och få för den skull räkna med ett mycket stort antal farliga tillbud för samfärdseln. Ytterst och innerst är det sålunda denna tanke på trafiksäkerheten för vårt automobilväsen, som gjort, att jag kommit fram med denna motion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Johan August: Ja, jag skall endast säga ett par ord med anledning av vad ordföranden i utskottet här yttrade. Han påstod, att det hade hänt så många olyckor under pågående vänstertrafik, så att detta snarare skulle ge honom rätt däri, att vi redan med den trafikordning, som vi nu ha, skulle ha så och så många olyckor, och om vi finge en annan trafikordning,

Ang.
övergång till
högertrafik.
(Forts.)

Ang.
övergång till
högertrafik.
(Forts.)

så skulle det bli bättre. Det skulle alltså vara ett plus i hans argumentering. Men om vi då utgå från att betrakta de mål, som förekomma vid våra häradsrätter, så vill jag fråga: när det med den nuvarande ordningen, då vi ha det ordnat med vänstertrafik — jag tror, att det framgår av motionen också — blir så mycket bilmål vid våra häradsrätter, att det på flera ställen är mer än hälften av alla mål, som äro bilmål — vad tro ej herrarna det skulle bli, om vi skulle övergå till en annan trafikordning?

Nu är det så i regel, att om vi hålla till vänster, så är det rätt sida, och om vi hålla till höger, så är det fel sida. Skulle det nu bli genomfört, legaliserat genom lag, att den, som håller på fel sida, han håller på rätt sida, och den som håller på rätt sida, han håller på fel sida, ja, då är det ju alldeles givet, att detta skulle medföra en stor förvirring.

Jag kan inte på något sätt frångå den standpunkt, som jag har intagit inom utskottet, nämligen att om den omläggning, som denna motion och detta utskottsutlåtande innebär, godkännes av riksdagen, kommer detta med all sannolikhet att vålla en mycket stor oreda och förfärligt många olyckshändelser, och därför är det bättre att stämma i bäcken än i ån. Jag anser vi icke böra räkna det minsta finger åt denna utredning.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Johan August*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Johan August*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 31.

Jämlikt § 62 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärendet genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, I: 175, om skogs- och flottningsarbetarnas representerande i kommittén för sociala jordfrågor.

Om skogs- och flottningsarbetarnas representerande i kommittén för sociala jordfrågor.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 175, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den på jordbruksministerns föredragning den 4 december 1930 beslutade kommittén för sociala jordfrågor måtte utvidgas med specialrepresentation även för skogs- och flottningsarbetarna samt att dessas organisationer bereddes tillfälle att själva angiva, av vem eller vilka ortsrepresentanter de önskade bli representerade.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag har ju inte haft några stora förhoppningar, att denna motion skulle bifallas, men jag hör nu till dem, som anse, att man bör väcka även sådana motioner, som man tycker böra bifallas och inte först räkna ut, om de kunna vinna majoritet — vilket jag dock allra helst önskar naturligtvis!

Nu är det så, att i denna fråga äro bl. a. skogs- och flottningsarbetarna knappast representerade uti den här kommittén, och därför ha de på ett möte eller konferens uttalat förhoppningar, ganska överdrivna förhoppningar om, att »Lindhagen kommer nog att vid remissdebatten ställa det till rätta, så att vi få någon representation». Jag låg då för resten sjuk, och man kan ju för övrigt inte åstadkomma sådana underverk i en remissdebatt. När man så även skrev till mig och begärde, att någonting skulle göras, så tillät jag mig att väcka denna motion.

Nu säger utskottet, att det ingen anledning finnes att i detta fall utse en särskild representant just för skogs- och flottningsarbetarna, och det kan ju se så ut. Sedan återoppar utskottet också, att det har skrivits, att den kommitté, som sitter, skall se till, att därtill lämpliga personer skola kunna erhålla egna jordbruk.

Med flottningsarbetarna förhåller det sig på det särskilda sättet, att trots alla pessimistiska uppfattningar om jordens odlande ha de ett stort behov av att under de tider på året, då de inte äro i arbete, få en fast bostad — en sådan behöves för övrigt även under de andra tiderna för familjens del. Även om det inte blir ett helt jordbruk utan bara plats för ett hem med något jordbruk omkring för täckande av husbehovet, så är det för dem en stor vinst. Detta uttala dessa arbetare vid sina konferenser — jag har varit med vid ett par sådana, så att jag vet, att den uppfattningen är enstämmig.

Frågan är nu, om den avlåtna riksdagsskrivelsen eller kommitténs sammansättning skola kunna förhjälpa arbetarna till detta önskemåls uppfyllande. Riksdagsskrivelsen stryker i det avseendet ett brett streck just över skogs- och flottningsarbetarnas önskemål, så att där ha de ingenting att hoppas, om de inte få en särskild representation. Ty i riksdagsskrivelsen har det ju skrivits, att kommittén skall utreda de ekonomiska möjligheterna för mindre jordbruks bärighet, och ingen expropriationstänke får finnas. Detta ha alla partier enat sig om förra året frågan var uppe — till min oerhörda häpnad, att den allmänna rösträtten skulle kunna leda till sådana resultat. Man har enat sig om, att kommittén inte skall syssla med några expropriationstankar. Nu är det ju på det sättet, att särskilt i Norrland vinkar man endast med färdiga arrendejordbruk, som möjligtvis kunna utbrytas, och i södra och mellersta

*Om skogs- och
flottningsar-
betarnas repre-
senterande i
kommittén för
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Sverige är det fråga om styckande av gods. Men att tillhandahålla ouppodlad jord för att öka den odlade jordens areal, därtill har det inte från några stora jordägares sida lämnats något anbud, och det var just det, som riksdagen 1925 begärde, då den uttalade, att man skulle skapa möjlighet till nyodlande av jorden för bildande av nya bosättningsmöjligheter. Den saken har man nu alldeles klippt bort.

Därför är det också klart, att särskilt i Norrland komma bolagen inte alls på frivillighetens väg — och det förstår man, ty det ligger inte i deras ganska resonabla intresse — att erbjuda i någon avsevärd mån sådana odlingsmöjligheter.

Själva riksdagsskrivelsen drager med andra ord i stort sett ett brett streck över just skogsarbetarnas synnerligen befogade önskemål. Men om det tillkomme en särskild representant för dessa arbetare, vilken kunde påyrka, att kommittén uppreste sig emot en sådan instruktion och gick in med hemställan om att få den utvidgad, då skulle skogs- och flottningsarbetarna kunna ha större förhoppningar.

Vidare anför utskottet, att det tillkommer Kungl. Maj:t att förordna om sättet för utförande av utredningar, och det är ju riktigt. Vi ha det ju ordnat på det sättet. Men det hindrar inte riksdagen att petitionsvis begära någonting. Jag har ju också i min motion åberopat, att när enligt gammal praxis administrationen här uppe tillsatte kommittéer för lappväsendets reformering, så insattes ej några lappar i dessa kommittéer, utan det var mest folk, som inte hade reda på saken, som fick sitta där. Och då tyckte riksdagen verkligen, att det gick för långt, och biföll så en framställning av mig om skrivelse i det syftet. I första kammaren skedde detta bifall visserligen genom en sinkadus: det var bara en rösts majoritet, men i andra kammaren gick förslaget enhälligt igenom, när det väl vunnit majoritet i första kammaren.

Jag vill säga, att i det komplex, som jordfrågan utgör, äro verkligen skogs- och flottningsarbetarna ställda i det läget, att man kan betrakta dem som lappar. De äro nomadiserande, och de behöva fasta boplatser, men de kunna fortfarande inte få sådana enligt kommitténs instruktion. För dem är det en livssak — så förbisedda, som de alltid blivit i jordfrågan — att här få komma fram med sina krav. De äro ju inte alls representerade i riksdagen, och det är inte heller det andra jordfolket, utan här är det andra samhällsklasser, som skola bestämma över deras öden — antingen sådana, som ha motsatta intressen, eller sådana, som äro distraherade av annat på grund av sina speciella intressen, vilka redan äro tillräckligt stora för att ge dem nog bekymmer.

Nå, nu vinkar i alla fall utskottet med en liten chans. »Skulle», säger utskottet, »de sakkunniga, sedan arbetet börjat, finna, att arbetets art kräver tillkallande av särskild representant för vissa parter», så kan det ju hända, att de gå in med en framställning därom. Detta tror nu inte jag, att de göra, herr talman — då skulle jag inte ha väckt motionen. Jag tänkte nu, att riksdagen skulle framställa en sådan begäran. Men utlåtandet innehåller i alla fall någonting; det är ett slags indirekt uppfordran till kommittén att taga saken under överblickande.

Vidare säger utskottet också, att korporationerna kunna själva gå in till Kungl. Maj:t. Nej, herr talman, det går inte alls. Skola korporationerna göra det, måste det ske genom deras ledare, och dessa våga aldrig gå in och begära någonting, som ledningarna i deras partier satt sig emot eller se med missnöje. Och här ha alla partiledningar satt sig emot en sådan tankegång, och då kommer det inte heller i någon framställning till Kungl. Maj:t från ledarna för dessa olika folkgrupper.

Nu ha ju i alla fall sådana här små motioner den nytta med sig, att de fästa uppmärksamheten på, att här föreligger ett icke tillgodosett behov, och utskottet har dock indirekt uppfordrat kommittén att tänka på denna sak i alla fall.

Jag tror, att under sådana förhållanden har inte motionen varit förgäves, och jag ber — utan hopp om det ringaste understöd från något enda håll mer än den ende person, som står här — att få yrka bifall till motionen.

*Om skogs- och
flottningsar-
betarnas repre-
senterande i
kommittén för
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Herr Granström: Herr talman! Jag får väl å utskottets vägnar söka anföra några skäl för utskottets ställningstagande i denna fråga. Men jag måste först göra några invändningar gentemot påståenden, som här framförts av den siste ärade talaren.

Så vitt jag för min personliga del, och jag tror, att detta också gäller utskottet i övrigt, kunnat utläsa ur de handlingar, som innehålla regeringens åtgöranden i denna sak, innefatta regeringens direktiv visst inte något uteslutande av skogs- och flottningsarbetarna från erhållande av jordbruk eller från beredande av möjlighet att erhålla sådana. Jag tror, att direktiven äro ganska noga, sannolikt ordagrant, återgivna här i de första raderna av utskottets betänkande. Där står, att Kungl. Maj:t har tillkallat »särskilda sakkunniga för att verkställa utredning bl. a. rörande de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukarsöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk». Jag tror inte heller, att det är så omöjligt att anskaffa härför behöflig jord, att expropriationsförfarandet för detta måste tillgripas. Jag tror, att det finns lämpliga jordområden att erhålla både å kronans markar och även genom direkta inköp. Jag tror inte, att jorden står i så högt värde i Norrland, att det inte är möjligt att på den vägen skaffa jordbruk åt dem, som verkligen vilja ha sådana.

Den ärade talaren har också anfört, att han förut i ett särskilt fall lyckats förskaffa lapparna en egen representant i en utredningskommitté. Ja, där var det ju i alla fall fråga om en särskild folkstam; här är det bara fråga om en jämförelsevis liten grupp ibland en hel del likartade ifrån samma samhällsklass, och jag tror inte, att det är riktigt, som den ärade talaren påstod, att här andra samhällsklasser skulle bestämma över denna grupps angelägenheter. Jag tror, att den, som har satts in här såsom representant särskilt för Norrlands arbetare, mycket väl känner till skogs- och flottningsarbetarnas förhållanden, och jag tror inte heller, att han kan beskyllas för att sakna intresse för denna fråga.

Nu vill jag säga till slut, att jag inte tror, att herr Lindhagen har anledning att klaga på bristande välvilja vid behandlingen av hans motion. Vi ha visserligen nödgats avstyrka denna, därför att vi ansett det vara onödigt av riksdagens första kammare att bifalla den. Vi ha dock inte egentligen haft någonting att invända mot syftet, och vi ha till och med anvisat utvägar för att nå fram till detta syftemåls förverkligande, men vi ha ansett, att riksdagen inte bör frångå hävdvunnen praxis, att den, när den begär en utredning, visserligen kan bestämma utredningens omfattning och art, men inte lägga sig i Kungl. Maj:ts åtgörande, hur utredningen skall verkställas.

Det är från dessa synpunkter, utskottet ansett sig böra avstyrka motionen, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag måste för min del instämma med herr Lindhagen. Jag kan inte finna annat än, att det är mycket starka skäl anförda av motionären för att denna stora grupp, som det nu är fråga om, blir

Om skogs- och flottningsarbetarnas representerande i kommittén för sociala jordfrågor. (Forts.)

företräd i den utredning, som pågår. Jag måste därför, i fall det blir vote-ring, rösta med herr Lindhagen.

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, jag vill gentemot utskottets ordförande säga, att jag har ju inte alls klagat. Jag har tvärtom sagt, att utskottet har av gammal tradition kommit till det slut, som jag väntat, och jag har vidare sagt, att utskottet vinkat med en liten förhoppning om, att kommittén själv skulle taga hand om saken. Detta tror jag nu är illusoriskt, men det är i alla fall ett giv akt, en lystring, att detta intresse bör tillgodoses. För övrigt har man så mycket illusioner, var och en efter den ståndpunkt, man förut har in-tagit. Utskottets ordförande har den illusionen, att här på frivillighetens väg skall komma fram tillräckligt med jord från de jordägare, som enligt sa-kens natur och sina egna intressen måste vara ovilliga att lämna ut sådan jord. Denna ovilliga frivillighet, som man bygger jordfrågan på, är verkligen ett av de lustigaste kapitlen i jordfrågans historia i den svenska folkrepresen-tationen.

För övrigt ha vi ju i år motioner om, att vanhävdslagen skall utsträckas och att den även skall omfatta stora gods. Men det är väl den allra mest oerhörda vanhävd, att jord, som inte odlas och som då väl bör stå till buds för dem, som önska erhålla jord för att verkställa nödtorftig odling till sitt husbehov. inte får odlas, utan att statsmakterna till och med förbjuda, att plogen någon-sin får sättas däri, därför att den jorden tillhör ett bolag eller en stor gods-ägare. Och därom är riksdagen numera enig. Det är verkligen att uppleva det oerhörda, herr talman!

Herr Vennerström: Jag har inte något yrkande att göra, då jag för min del anser, att då det gäller kommittétillsättningar, bör nog riksdagen vara syn-nerligen varsam beträffande ingripande, men jag må säga, att herr Lindhagen har gett en lystringssignal, som jag tror, att kommande regeringar böra taga ad notam mera än vad förutvarande regeringar ha gjort.

Jag har inte någon anmärkning att göra på kommittévalet, vad det gäller talesmannen för Norrland. Han är en av mina partivänner i andra kamma-ren, vilken efter vad jag vet sedan gammalt väl känner de förhållanden, som herr Lindhagen här särskilt för talan för. Men det kan inte hjälpas, att när det gäller sådana här utredningar, synes det vara en god ordning, att rege-ringen inte bara håller sig inom riksdagen utan även utanför densamma och i det fallet till sådana befolkningsgrupper, som äro speciellt intresserade av frågan och som själva veta, var skon egentligen klämmer. Och jag tycker, att när det gäller sådana saker, som min vän herr Granström här citerade, nämligen lantarbetarnas och skogsarbetarnas, arrendatorernas och småbrukare-sönernas möjligheter att erhålla jord, då hade det varit befogat, om en tales-man utanför riksdagen för denna befolkningsgrupp hade fått lov att inom kommittén vara med att utreda hela spørgsmålet. Jag vill på den punkten även instämma i herr Lindhagens lystringssignal. Det är ju tämligen väl känt, att vid en annan utredning, som igångsatts av nuvarande Kungl. Maj:t, nämligen den, som gäller lantarbetarnas bostäder, förekommer även den för-summelsen, att lantarbetarna själva ingen talesman ha inom kommittén i fråga.

Jag vill alltså uttala den förhoppningen, att vid kommande tillfällen man tar mera hänsyn än förut till de befolkningsgrupperingar, som äro närmast intresserade av det spørgsmål, vilket skall utredas.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på

bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Om skogs- och
flottningsar-
barnas repre-
senterande i
kommittén för
sociala
jordfrågor.
(Förta.)*

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 79, 101, 107, 108, 110—112 och 115—120 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Östergren* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 184) om understödsföreningar m. m.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner angående förräntningen av det i Trollhätte kanal nedlagda kapitalet m. m.; och

nr 24, i anledning av väckta motioner om anslag till statsbaneföreningen »Gör godt»;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 14, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 15, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 16, i anledning av väckt motion om rätt för adoptivbarn att från civilstatens änke- och pupillkassa m. fl. kassor åtnjuta pension i likhet med delägares egna inom äktenskapet födda barn;

nr 17, i anledning av väckta motioner om särskilda förmåner i avseende å avlöning och pension åt vissa till indragningsstat överförda tjänstemän inom väg- och vattenbyggnadsdistrikt;

Första kammarens protokoll 1931. Nr 14.

nr 18, i anledning av väckt motion om personliga lönetillägg åt vissa tjänstemän vid flottans pensionskassa; och

nr 19, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av en tredje emeritilön åt biskopar; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av lagen den 22 april 1927 (nr 115) om gäldande ur kyrkofonden i visst fall av pensionsavgift, belöpande å innehavare av prästerlig emeritilön; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående centralisering av fattigvården.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Det har i dag remitterats en proposition om en ny stadsplanelagstiftning, en lagstiftning, som — det synes redan av själva propositionens storlek — är av stor omfattning och djupt ingriper i städernas välbefinnande och ekonomiska liv. Jag tillåter mig därför, herr talman, att söka utverka kammarens tillstånd, att motionstiden i detta fall måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölles.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4.30 e. m.

Justerades protokollen för den 20, 21 och 24 innevarande månad.

Herr statsrådet *Gärde* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5, 6, 7 och 8 §§ förordningen den 16 maj 1884 angående patent.

Upplästes ett till kammaren inkommet dödsbevis av följande lydelse:

Härmed intygas, att *Emil Kristensson* avlidit samt att dödsorsaken, enligt min uppfattning, varit den nedan angivna.

Enligt vad jag själv känner eller genom trovärdiga personer erfarit, inträffade dödsfallet i Serafimerlasarettet den 25 febr. 1931 kl. 1.05 f. m., och var den avlidnes ålder: 51 år; samhällsställning: bankofullmäktig; bostad: Göteborgs stad, Vasa förs.

Huvuddödsorsak: Vitium organ. cord. Bidragande dödsorsaker: Cardioscleros.

Stockholm den 26 febr. 1931.

Ernst Salén,
leg. läk.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen avlåta en skrivelse med anmälan om herr Kristenssons frånfälle och den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag upplästes och godkändes.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till
dels riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 32, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; samt
nr 35, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare:
dels ock riksdagens förordnanden:
nr 33, för revisionssekreteraren m. m. S. E. Ekberg att vara riksdagens justitieombudsman;
nr 34, för revisionssekreteraren m. m. P. H. Forssman att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;
nr 36, för revisionssekreteraren m. m. E. H. Elliot att vara riksdagens militieombudsman; samt
nr 37, för byråchefen m. m. F. G. S. Centerwall att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälles och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.; samt

nr 42, i anledning av väckt motion med förslag till lag angående slakt av husdjur.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till stadsplanelag m. m., hänvisades propositionen, i vad den avsåg förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 29 juni 1926 (nr 352) om enskilda vägar, till jordbruksutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 101, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 107, angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 108, angående försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 110, angående godkännande av ett markbytesavtal mellan kronan och Göteborgs stad m. m.; samt nr 111, angående uppförande av en vapenförrädsbyggnad för Göta artilleriregemente m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 112, angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 115, angående dispositionen av återstående delar av förutvarande mötesplatsen Sannahed.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 116, angående pensionsålder för chefen för arméns underofficersskola samt för musikdirektörer vid armén och marinen; samt

nr 117, angående ändrad pensionsålder för vissa beställningshavare vid marinläkarkåren.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 118, angående bidrag till nybyggnad för Stockholms vanförestalt
m. m.;
nr 119, angående anslag till försöksverksamhet beträffande för- och efter-
vård vid barnsbörd; samt
nr 120, angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges del-
tagande i en blivande internationell nedrustningskonferens.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskot-
tets utlåtanden nr 23 och 24, bankoutskottets utlåtanden nr 13—19, första lag-
utskottets utlåtanden nr 7 och 8 samt andra lagutskottets utlåtande nr 11.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition
nr 136.

Herr *Ekman* väckte en motion, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

Motionen hänvisades till särskilda utskottet.

Anmälades och bordlades första kammarens första tillfälliga utskotts utlå-
tanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om åstadkommande av ett världsspråk;
nr 3, i anledning av väckt motion om undersökning av världsspråket espe-
rantos företräde såsom officiellt världsspråk; och
nr 4, i anledning av väckt motion om utredning rörande nationens uppoff-
ringar för studiet av främmande språk.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens samman-
träde avslutades kl. 4.43 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
